

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

35E JAARGANG

WOENSDAG 6 DECEMBER 1950

No. 1 752

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris).
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.*

Assistent-Redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

*J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;
F. Versichelen.*

*Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.*

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	971
Sommaire, summaries	971
De tegenwoordige positie van het aandeel in Nederland door Prof. Ch. Glasz	972
De gemeentefinanciën in de knoop door Prof. Mr C. W. de Vries	975
Enige belangrijke facetten van de Nederlandse landbouwpolitiek door C. van den Berg	977
De economische ontwikkeling in Nederland gedurende 1950 door H. D. van der Hoeven	979
Ingezonden stuk:	
Een verstopte bron van risicodragend kapitaal? door Mr J. Wilkens met naschrift van Prof. Mr J. G. Koopmans	983
London Letter	984
Geld- en kapitaalmarkt	985
Statistieken:	
Bankstaten	985
Stand van 's Rijks Kas	987
Prijsindexcijfers van het gezinsverbruik in Nederland	987

DEZER DAGEN

wordt gewacht op verdere verrassingen. Zo het mocht zijn in de geest van het Nederlandse feest, dat wij vierden, dat van de schenker van onverwachte gaven. Een ontspanning in de internationale toestand moet op korte termijn echter nog als een zeer onverwachte surprise worden gezien: Is zij buiten denken of dromen?

De Britse Minister-President heeft zich, in volledig accord met de Franse Regering, naar Washington begeven; zijn roem in Britse politieke kringen berust op zijn

overredingskracht in kalmt. In de hoofdstad van India wordt heen en weer gesproken.

Van alle kranten rollen vetgedrukte zinnen, uit alle luidspreekers stromen berichten; de gestage druppel holt de steen. „Lest we forget” hoeft voor deze generatie niet te worden geschreven.

Doch ook niet wordt vergeten, dat het economisch leven moet doorgaan. De Europese Organisatie voor Economische Samenwerking heeft overeenstemming bereikt over gedachtengangen ten aanzien van de prijzen en de verdeling van enkele steeds schaarser beschikbare grondstoffen. Stuk voor stuk wordt de behandeling aangepakt, elke groep van specialisten zal zo het nuttigste werkzaam zijn.

Doorgegaan zijn ook de onderhandelingen van de Economische Commissie voor Europa over de graanleveranties tussen Oost- en West-Europa: Resultaten konden niet worden gemeld, nader overleg zal echter plaatsvinden.

Doorgegaan zijn ook de besprekingen in het algemeen overleg tussen de Nederlandse en Indonesische Regeringen: men werd het eens over alle agendapunten. Begonnen zijn thans de besprekingen over Nederlands Nieuw-Guinea; klein in het wereldkader maar in beginsel van hetzelfde belang, omdat het ook hier de proef geldt ener redelijke bereidheid.

Een redelijkheid, die de Franse Kamer ineens weer opbracht na de internationaal onbegrijpelijke volte, waarbij het Franse kabinet de steun van de volksvertegenwoordiging werd onttrokken. Velen turfden reeds de zoveelste Franse kabinetscrisis op het moment van hoogste spanning. Is het een gunstig voorteken, dat men thans zo snel tot de geroemde Franse nuchterheid terugkeerde?

Nuchterheid kenmerkte ook de ministeriële antwoorden in de Nederlandse Tweede Kamer. Relatief meer investeren of consumeren? Zelfs voor de economist, die Sinterklaas een goed hart toedraagt, kan het antwoord niet twijfelachtig zijn. Een antwoord, dat thans met grote kracht in de Verenigde Staten wordt gegeven, waar het beschikbaar stellen van grondstoffen voor voortbrenging van consumptiegoederen enige voelbare beperkingen onderging.

Geen verrassing is het, dat bij alle druk de meest onmiddellijk voelbare, die op het eigen budget, als zwaar wordt ondervonden. Zo verging het ook de Nederlandse melkveehouders, die zich een halve cent per liter zagen ontglippen, terwijl zij meenden te steunen op de kostprijsberekeningen van het thans tienjarig Landbouw-Economisch Instituut.

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing

van ondernemingspensioen- en
spaarfondsen aan de (komende)
nieuwe wettelijke bepalingen

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850 - 5346

HAV BANK - SCHIEDAM

COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van Prof. P. Hen-
nipman, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W.
Lambers, Th. Ligthart, Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60;
voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10

Abonnementen worden aangenomen door de
boekhandel en door de uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

Groothandel

IN DIT NUMMER:

Macht en onmacht
Aanstaande Benelux-conferentie
Problemen van de Oost-west handel
Economisch herstel in Argentinië
Handelscontacten
Nieuwe artikelen
Handelsberichten

Mededelingen van de Bedrijfsgroep Groothandel en
het Verbond van de Nederlandse Groothandel

★ Iedere week zeer veel nieuwe gevraagde offeres
en aanbiedingen van binnen- en buitenland.

Plaats voor export een aanbieding in de rubriek
TRADE OPENINGS.

Abonnementsprijs f 15.— per jaar

KON. NED. BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS SCHIEDAM

met papier geïsoleerde kabels
voor zwakstroom en sterkstroom

koperdraad en koperdraadkabel

kabelgarnituren, vulmassa en olie

NK F

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK
DELFT

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK.

Prof. Ch. Glasz, *De tegenwoordige positie van het aandeel in Nederland.*

De waarde der gezamenlijke Nederlandse aandelen in het vermogensverkeer beliep in 1938 60 tot '65 pCt, in 1947 niet meer dan 35 tot 40 pCt van de intrinsieke waarde hiervan. Als gevolg van de machtsstrijd tussen vennootschap, fiscus en aandeelhouder ziet de laatste zich slechts een beperkt deel van het vennootschapsvermogen in de prijs van zijn vermogenstitel toegerekend. De vraag rijst, of het „Sachwert"-karakter van aandelen in de Nederlandse verhoudingen wel zo evident is als nog steeds wordt aangenomen, terwijl ook de zin der aandelenbelegging ernstig in discussie kan worden gesteld. Wil men het aanbod van risicodragend kapitaal dienen, dan zal de fiscus moeten beginnen het aandeel weer een stevige basis te hergeven. Alsdan bestaat de mogelijkheid, dat institutionele beleggers, via door hen te financieren participatiemaatschappijen, zich voor participaties in het bedrijfsleven, gaan interesseren.

Prof. Mr C. W. de Vries, *De gemeentefinanciën in de knoop.*

De gemeentefinanciën zitten in de knoop. De commissie-Oud heeft tot Mei 1951 tijd om deze knoop te ontwarren. Zij zal daarin niet kunnen slagen, omdat er twee elkaar tegenstrevende krachten zijn, die niet kunnen worden opgeheven. Deze elkaar tegenstrevende eisen waren in 1948—1950 te verwezenlijken. De rijksuitkering was „in het algemeen" voldoende. Voor 1951 en 1952 zal een regeling stellig te vinden zijn, omdat die regeling al weer slechts incidenteel zal zijn. Maar in deze incidentele regelingen zit niet de basis voor een meer duurzame regeling, omdat van jaar op jaar, ook na 1952 de Regering zelfstandig wil beoordeelen, hoe groot dan de uitkering zal zijn, zulks i.v.m. de behoeften; zo blijven de gemeentefinanciën in de knoop zitten.

C. van den Berg, *Enige belangrijke facetten van de Nederlandse landbouwpolitiek.*

Op 1 December begon het Landbouw-Economisch Instituut tien jaar geleden zijn werkzaamheden. Vrucht van samenwerking tussen de centrale landbouworganisaties en de Overheid, heeft het zich in deze jaren een belangrijke plaats in het Nederlands landbouwbestel weten te veroveren. Ter gelegenheid van de tiende verjaardag werd een landbouw-economische dag georganiseerd, waaraan een viertal inleiders luister bijzetten. De heer H. D. Louwes — de geestelijke vader van het L.E.I. — sprak over de doeleinden van de landbouwpolitiek en Prof. Dr J. Horring over enige strategische factoren voor de prijspolitiek. Prof. Dr F. W. Hofstee had de sociale aspecten van de landbouwpolitiek tot onderwerp, terwijl Prof. Dr Ir G. Minderhoud — de voorzitter van het L.E.I. — de bedrijfseconomische aspecten nader bezag. Dit artikel bevat een korte weergave van de referaten.

H. D. van der Hoeven, *De economische ontwikkeling in Nederland gedurende 1950.*

De economische situatie in ons land analyserend, komt schr. tot de volgende conclusies. De prijsstijging op de internationale grondstoffenmarkten, de uitbreiding van de defensie-apparatuur en de liberalisatie van het handelsverkeer hebben een ongunstige invloed op onze handels- en betalingsbalans. Indien wij onze export niet kunnen opvoeren, zal bij het bestaande invoerniveau, de handelsbalans ongunstig blijven, hetgeen, gecombineerd met het geleidelijk afnemen van de Marshall-hulp, betekent, dat een sterke vergroting van de nationale productie en/of een vermindering van de consumptie zal moeten plaatsvinden. Naar schr. meent zal aan consumptieverlaging niet te ontkomen zijn. Prijsstijging in het binnenland zal zo beperkt mogelijk moeten worden gehouden, daar anders een nieuwe loonronde met alle gevolgen van dien noodzakelijk zou worden.

SOMMAIRE.

Prof. Ch. Glasz, *La position actuelle de l'action aux Pays-Bas.*

La valeur de bourse de l'ensemble des actions néerlandaises se chiffrait pour 1938 à 60—65% et ne représentait en 1947 que 35 à 40% de la valeur intrinsèque des actions. Si on veut arriver à un accroissement de l'investissement de capitaux dans de nouvelles entreprises, le fisc devrait rendre à l'action sa base stable.

Prof. Mr C. W. de Vries, *Les finances communales en difficultés.*

Un examen de la réglementation actuelle des relations financières entre l'Etat et les communes. Les actuelles dispositions provisoires, pour venir en aide aux finances communales et dont le terme échoit cette année-ci, seront prolongées pendant les années 1951 et 1952.

C. van den Berg, *Quelques aspects importants de la politique agricole aux Pays-Bas.*

Un résumé succinct de quatre rapports sur quelques aspects importants de la politique agricole aux Pays-Bas discutés lors de la Journée Agricole-Economique organisée à l'occasion du dixième anniversaire du Landbouw-Economisch Instituut.

H. D. van der Hoeven, *Le développement économique aux Pays-Bas pendant 1950.*

L'augmentation des prix sur le marché international des matières premières; l'extension de l'appareil de défense et la libération du trafic commercial ont exercé une influence défavorable sur la balance commerciale et la balance des paiements. Une augmentation de la production et/ou une contraction de la consommation, tout en maintenant les prix bas, forment les conditions indispensables pour éviter, à l'avenir, une forte diminution du niveau de la prospérité.

SUMMARIES.

Prof. Ch. Glasz, *The present position of shares in the Netherlands.*

The market value of all Netherlands shares totalled 60 to 65% of the intrinsic value thereof in 1938, and not more than 35 to 40% in 1947. The tax authorities will have to give the shares a solid basis again, if the offer of risk-bearing capital is to be increased.

Prof. Dr C. W. de Vries, *Knotted municipal finances.*

A review of the present financial relation between the Government and the municipalities. The current emergency legislation covering the meeting of the municipal financial needs, which expires this year, will be extended for 1951 and 1952.

C. van den Berg, *Some important aspects of the Netherlands agricultural policy.*

A summary of four lectures dealing with some important aspects of the Netherlands agricultural policy, which were delivered on an agricultural-economic day organized by the Agricultural Economic Institute on the occasion of its tenth anniversary.

H. D. van der Hoeven, *Economic development in the Netherlands during 1950.*

Rising prices of raw materials on the international markets, higher defence-expenditures and liberalization of trade have had an unfavourable effect on the balances of trade and payments. Increased production and/or decreased consumption, coupled with keeping prices on a low level, are necessary in order to prevent a strong decline in the future standard of living.

DE TEGENWOORDIGE POSITIE VAN HET AANDEEL IN NEDERLAND.

Het bestuur van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde heeft een gelukkig initiatief genomen door het vraagstuk van de kapitaalschaarste in Nederland en met name die van risicodragend kapitaal in een drietal prae-adviezen te doen behandelen. De discussie in de jaarvergadering heeft inmiddels onlangs plaatsgevonden; in het nummer van de vorige week van dit blad is hieraan een bespreking gewijd.

Inmiddels is een zeer belangrijk aspect van het vraagstuk van de voorziening van risicodragend kapitaal naar het ons wil voorkomen in de prae-adviezen en ook in de beraadslagingen niet genoegzaam concreet naar voren gekomen. Het betreft hier de huidige plaats van het aandeel, een van de voornaamste vormen waarin het risicodragend kapitaal belichaamd is, in het Nederlandse bestel. Hiertoe zullen onze beschouwingen zich beperken; vergelijkingen met buitenlandse verhoudingen op dit stuk zullen niet worden getrokken.

Een summier beschouwing van een tweetal balansen van de Nederlandse volkshuishouding, zoals deze uit een aantal door het Centraal Bureau voor de Statistiek opgestelde balansen van de verschillende sectoren¹⁾ voor 1938 en 1947 zijn berekend, brengt ons tot de kern van het probleem.

Nationale balans. (in mrd guldens)

Activa	1938	1947
Kapitaalgoederen	20,4	43,5
Saldo vermogens in het buitenland	8,3	4,9
Ongedekte staatsschuld	3,8	17,0
Totaal	32,5	65,4
Passiva (titels in handen van uiteindelijke vermogensbezitters)		
Onbezwaard particulier bezit	11,5	36,3
Hypotheken	3,0	2,3
Aandelen en obligaties van het bedrijfsleven	4,5	6,2
Idem van het bankwezen	1,2	1,7
Langlopende overheidsschuld	3,2	4,3
Vordering op de Overheid wegens oorlogsschade en zekerheidsstellingen	—	1,8
Kortlopend overheidspapier	—	0,2
Levensverzekeringspolissen en pensioencontracten	3,4	5,5
Spaarbanksaldi en termijndeposito's	1,2	4,1
Bankgeld	0,9	4,7
Munten, muntbiljetten etc.	0,1	0,1
Buitenlands bezit	3,5	3,5
af: vorderingen Overheid op gezinshuishoudingen	—	5,3
Totaal	32,5	65,4

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek: Statistische en Econometrische Onderzoekingen, 1947 no 3 en 1949 no 1.

Een enkel woord van toelichting op deze balanscijfers mag inmiddels niet ontbreken. De debetzijde geeft weer de reële activa, die onze volkshuishouding rijk is. De schatting hiervan op de beide tijdstippen is uiteraard een moeilijk taak; er mag inmiddels van worden uitgegaan, dat het Centraal Bureau voor de Statistiek de schattingen consciëntieus gedaan heeft en vooral ook, waar het 1947 ten opzichte van 1938 betreft, voorzichtig²⁾. De passiefzijde van de balans van de economische gemeenschap is zodanig opgesteld, dat de vermogenstitels, zoals deze zich in handen bevinden van de uiteindelijke bezitters, zijn opgenomen. Als het ware tussen deze vermogenstitels en de reële activa bevinden zich in onze moderne volkshuishouding de financiële ondernemingen — dus het bankwezen en de verzekeringsfondsen — alsmede de naamloze vennootschappen. Een deel van de goederen wordt evenwel ook in onze gecompliceerde samenleving nog — geheel of

gedeeltelijk onbezwaard — zonder intermediair in eigendom bezeten. Deze laatste categorie is in de balans genoemd het „onbezwaard particulier bezit“; hieronder is dus vooral begrepen het onbezwaarde gedeelte van woningen, andere gebouwen, schepen, agrarische eigendommen, bedrijfsactiva van ondernemingen, een en ander voor zover het niet eigendom van naamloze vennootschappen en van de Overheid betreft.

Nu heeft men — en dit is een punt van groot belang — zowel in 1938 als in 1947 dit bezit berekend als sluitpost, dus door eerst alle andere vermogenstitels te berekenen en te schatten en het totaal hiervan af te trekken van het totaal van de debetzijde.

Bezien wij nu de cijfers van dit onbezwaarde bezit, dan rijst een probleem van een belangrijke orde van grootte. Is ten aanzien van 1938 een totaal van f 11,5 mrd onbezwaard bezit, staande tegenover f 20,4 mrd reële activa, op het eerste gezicht nog niet onaannemelijk, volkomen onverzoorbaar zijn de cijfers voor 1947, nl. f 36,3 mrd onbezwaard bezit en f 43,5 mrd aan reële activa. Het totaal der activa, die het eigendom zijn van naamloze vennootschappen en van de Overheid, zou slechts f 7,2 mrd belopen! Er is dus een post in het credit niet opgevoerd, die, mede afgetrokken van het totaal der activa, tot een aanvaardbaarder bedrag voor de sluitpost van het onbezwaard particulier bezit zou hebben moeten leiden. De grote fout, als men het zo noemen mag, schuilt in de waardering van activa en aandelen der vennootschappen. De aandelen hiervan zijn getaxeerd tegen de beurskoers of tegen een geschatte koers, welke koersen in 1938 wellicht niet onbelangrijk, maar in 1947 zeer sterk ten achter bleven bij de waarde der aandelen, die men zou vinden, indien men de activa der naamloze vennootschappen, berekend naar de maatstaven, waarop de activa aan de debetzijde van de nationale balans zijn berekend, zou verminderen met de schulden der vennootschappen. Het blijkt, dat bij de prijsvorming der aandelen aan de aandeelhouders slechts ten dele wordt toegerekend hetgeen naar de opvatting der juristen in wezen nog hun eigendom zou zijn, nl. het gehele netto vermogen der vennootschappen. Datgene, wat hun daarvan niet toegerekend wordt — beter ware wellicht te zeggen, wat zij zichzelf niet toerekenen —, zou men eigenlijk aan de creditzijde van de nationale balans moeten opvoeren onder de benaming: „Reserves van naamloze vennootschappen“. De bedragen zijn moeilijk te benaderen. Uitsluitend om de gedachten te bepalen zou men wellicht op grond van de beschikbare gegevens aan kunnen nemen, dat deze reserves in 1938 f 2 à 3 mrd beliepen, waarbij dus het onbezwaard bezit f 8,5 à 9,5 mrd zou hebben uitgemaakt. Indien wij er van mogen uitgaan, dat dit onbezwaard bezit in 1947 een waarde van f 25 mrd vertegenwoordigt, dan betekent dit, dat de reserves der vennootschappen in een orde van grootte van f 11 mrd zouden komen. De conclusie zou dan zijn, dat de waarde van de aandelen in het vermogensverkeer in 1938 nog wellicht dooreen genomen 60 à 65 pCt van de zgn. intrinsieke waarde zou hebben belopen en dat dit percentage in 1947 teruggelopen zou zijn tot ongeveer 35 à 40³⁾. Aangenomen is, dat de waarde der onbelaste particuliere eigendommen ook door „Entschuldung“ wat onevenredig zou zijn gestegen⁴⁾.

³⁾ Dat dit percentage — evenals het genoemde percentage van 60 à 65 uiteraard niet meer dan een grove benadering — door de sedert einde 1947 plaats gehad hebbende prijsstijging, die niet met een koersstijging gepaard is gegaan, nog wat lager is geworden, behoeft geen betoog.

⁴⁾ Tot op zekere hoogte geeft uiteraard ook een eenvoudige vergelijking tussen de koersstijging van aandelen en de stijging van prijzen van goederen en diensten, waarbij de eerste bij de laatste zeer sterk ten achter is gebleven, een duidelijke aanwijzing met betrekking tot de door ons onderzochte wijziging van de verhouding koerswaarde-intrinsieke waarde. Het voordeel van onze analyse is evenwel, dat zij een directe confrontatie tussen de koerswaarde van het aandelenkapitaal en de waarde van het vermogen der vennootschappen bewerkstelligt, waardoor de wijziging van de positie van het aandeel in de vermogensverhoudingen veel evidenter wordt dan bij een eenvoudige vergelijking koersverloop-prijsverloop.

¹⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek: Statistische en Econometrische Onderzoekingen, 1947 no 3 en 1949 no 1.

²⁾ De debetzijde wordt ontsierd door een post ongedekte overheidsschuld, hetgeen nodig is omdat de totale waarde der vermogenstitels de waarde der reële activa overtreft, juist als gevolg van het bestaan van een dergelijke ongedekte overheidsschuld. Inmiddels is dit voor onze beschouwingen niet van belang.

Nu is het geenszins zo, dat het feit van de afwijking van de aandelenkoers van de intrinsieke waarde aanstonds tragisch genomen zou moeten worden. Reeds lang is de gedachte uitgedragen, dat de gezamenlijke aandeelhouders niet meer identiek met de onderneming zijn. De vennootschap zou een ten dele eigen reden van bestaan hebben en de leiding hiervan zou bij haar politiek zich meermalen laten leiden door overwegingen, waarvan niet vaststaat, dat zij steeds met het aandeelhoudersbelang zonder meer te vereenzelvigen zijn. Van een particulier eigendom van de gezamenlijke aandeelhouders van de vennootschap zou zelfs steeds minder sprake zijn. Reeds Walter Rathenau heeft op dit verschijnsel gewezen. Wat hierboven met name ten aanzien van 1938 in cijfers is aangegeven is eigenlijk de consequentie op het gebied der vermogens-toerekening van deze redenering; ook een deel van het vermogen is van de aandeelhouders aan de vennootschap zelf overgegaan.

Indien de omvang hiervan niet te groot wordt zijn er ook wel argumenten naar voren te brengen, die de aandeelhouders met het bestaan van dergelijke reserves gedeeltelijk zouden kunnen verzoenen. Prof. van Berkum heeft in een beschouwing over de dividendpolitiek in „Economie” van 1947/48 er op gewezen, dat met name ook het streven naar dividendstabilisatie als het ware een permanente versterking van de financiële positie voor de vennootschap vereist, teneinde een buffer te vormen tussen het onvermijdelijk wisselende bedrijfsresultaat en de zoveel mogelijk te stabiliseren dividenden. Daarnaast en op min of meer tegenover de hierboven kort aangeduide opvattingen hebben men zich inmiddels ook al vóór de oorlog — het vraagstuk is niet in de laatste jaren ontstaan — ernstig bezorgd getoond voor de ontwikkeling van de positie van de aandeelhouder. Men zag hem als houder van een bundel van vaak onvoldoend beschermde rechten meer en meer in de situatie was vóór 1940 stellig nog wel zo, dat, ondanks deze schaduw, die over het aandeel hing, het als beleggingsobject nog in ruim voldoende mate aantrekkelijk werd gevonden.

Inmiddels blijkt thans ten opzichte van 1938 de situatie op dit stuk sterk geaggraveerd te zijn. Was er tot nu toe sprake van een zekere machtsstrijd tussen de leiding van de naamloze vennootschap en de aandeelhouders, die met enige bezorgdheid werd gadeslagen, thans is daarnaast een nieuwe, politieke, machtsfactor in het spel gekomen, waardoor van het bedrijfsresultaat een belangrijk deel ten behoeve van de Staat wordt opgeëist. Dit betekent, dat de zwakste der drie partijen, nl. Overheid, vennootschap en aandeelhouder, de laatste naar een zeer bescheiden plaats wordt teruggedrongen. Na wat er in Nederland op het stuk van de belasting der vennootschappen in de laatste 10 jaren is gebeurd, zal de aandeelhouder nog maar een beperkt deel van het vennootschapsvermogen aan zich toerekenen en onze berekening geeft een indicatie, hoezeer bescheiden dit deel is! Datgene, wat hem niet meer toegerekend wordt, is ten dele verbonden voor de toekomstige „eigen” vennootschapsvermogen in de zin, zoals wij dat hierboven bespraken.

Deze — uiteraard slechts in grote trekken — aangegeven in de eerste plaats tot enkele belangrijke conclusies.

Van de eerste plaats past bij de huidige Nederlandse verhoudingen een zekere reserve tegenover de vanouds aanvaarde tegenstelling tussen aandelen en obligaties in die zin, dat ten aanzien van obligaties inflatierisico zou bestaan en van aandelen niet.

Aandelen zouden eigenlijk, zo is nog de algemene opvatting, een „Sachwert”-karakter hebben. Van dit „Sachwert”-karakter blijkt, indien wij de ontwikkeling van de Nederlandse verhoudingen tussen 1938 en 1947 gadeslaan, relatief weinig te zijn overgebleven. Integendeel, van

de inflatoire waardevermindering van het actief der vennootschappen is maar een zeer beperkt deel aan de aandeelhouder ten goede gekomen. De ontwikkeling der politieke machtsverhoudingen heeft medegebracht, dat de aandeelhouder ook in belangrijke mate met de mogelijkheid van een achteruitgang van de reële waarde van zijn vermogens-titel rekening moet houden. Werkelijkheid brengt mede te erkennen, dat bij de verhoudingen, waaronder wij thans hier te lande leven, de aandeelhouder er goed aan doet zich niet te zeer eigenaar te wanen van het deel van het vennootschapsvermogen, en in te zien, dat vooral de positie, die wordt ingenomen bij de verdeling van het door de vennootschap verworven inkomen, de waarde van het aandeel beïnvloedt⁵⁾.

Voorstellen, zoals deze door Prof. ten Doesschate in zijn prae-advies zijn gedaan met betrekking tot de splitsing van levensverzekeringen in een papieren gulden-deel en een deel, op aandelen gebaseerd, dat los is van het nominale aandelenkapitaal, dat los is van het nominale aandelenkapitaal in dit blad⁶⁾, waarin verzekeringsconstructies worden voorgestaan, waarbij valutarisico⁷⁾ wordt vermeden en aandeelhoudersrisico bewust aanvaard, zijn interessant, maar stoen toch wel zeer op de tegenstelling aandeelhoudersrisico - inflatierisico, van welke tegenstelling men toch tenminste kan zeggen, dat zij hier te lande in het laatste decennium niet zeer actueel is geweest. Of zij weer actueel zal worden is in niet geringe mate van de ontwikkeling der politieke machtsverhoudingen afhankelijk.

In de tweede plaats kan men niet anders dan kritisch staan tegenover de gedachten door Prof. ten Doesschate in zijn prae-advies⁸⁾ geponeerd, omtrent het verschuiven van de risico's aan aandelenbelegging verbonden. De prae-adviseur beroept zich daarbij op de uitkomsten van oudere onderzoeken als die van Dr J. F. A. Derks en de heren Verwey en Voet omtrent de resultaten met aandelenbelegging bereikt. Zulks in de middelen zich nauwelijks toelaatbaar, als men zich realiseert wat zich op het stuk van de positie van het aandeel hier te lande sinds 1940 heeft voltrokken en men kan welhaast niet anders dan aannemen, dat de prae-adviseur hiervan geen genoegzaam concrete voorstelling heeft gehad. Daarbij komt, dat Prof. ten Doesschate voortdurend de conditie stelt van goede selectie en vakkundig beheer van aandelenportefeuilles. Dit is volkomen begrijpelijk, maar indien het gaat om de vraag van de zin van de aandelenbelegging voor de Nederlandse volksgemeenschap gedurende een bepaalde tijd, dan zal men dienen na te gaan, welke resultaten de totale aandelenbelegging heeft opgeleverd. Het staat de zins vast, dat bijv. voor de periode 1919-1939, waaromtrent thans onderzoeken in een vergevorderd stadium zijn, de uitkomsten der aandelenbelegging in totaal zo zeer verheugend zouden zijn geweest.

Het is uiteraard allerminst zo, dat wij zouden ontkenen, dat het individueel voordeel, zoekend zandden zich in vele gevallen door het gedurende korter of langer tijd aanhouden van aandelen met succes zou kunnen doen gelden. Het beloop van de koersen van uiteenlopende aandelen en categorieën van aandelen gedurende langer en korter perioden geeft duidelijk aanwijzingen omtrent deze mogelijkheden. Indien men zich evenwel een oordeel wil vormen over de uitkomsten der aandelenbelegging dan zal men bij de succesvolle transacties op korte of lange termijn niet kunnen blijven staan en zal men door

⁵⁾ Wij hebben er reeds op gewezen, dat wij onze beschouwingen beperken tot de Nederlandse situatie. Hoe geheel anders de verhoudingen kunnen liggen voor de aandeelhouders, bijv. in het geval van een snelle depreciatie van de geldeenheid, bewijst de positie van de aandeelhouders in Duitsland na de geldsanering van 1948.

⁶⁾ Men leze hiervoor de belangwekkende beschouwing in het Augustus-nummer van het „Hollandsche Bank-Unie nieuws”, onder redactie van W. H. A. Bruggemann.

⁷⁾ Zie: „Een verstopte bron van risicodragend kapitaal?” in „E.-S.B.” van 22 November 1950.

⁸⁾ Prof. Koopmans geeft in zijn artikel duidelijk aan, dat het bij „valutarisico” bij hem in de eerste en voornaamste plaats gaat om schommelingen in de interne-geldwaarde.

⁹⁾ Blz. 26/27.

een macro-economische analyse, om een deftig modewoord te gebruiken, moeten trachten naast de bomen ook het bos te zien. Eerst dan zal het beeld duidelijk kunnen zijn. Juist het beoordelen van de mérites der aandelenbelegging uitsluitend op grond van individuele mogelijkheden brengt het gevaar mede de diepere maatschappelijke oorzaken, die tot de gewijzigde positie van het aandeel hebben geleid, niet voldoende te onderkennen.

Mogen wij in het licht van hetgeen de ontwikkeling der laatste 30 jaar ons leert er zo verwonderd over zijn, dat in Nederland onvoldoende risicodragend kapitaal wordt aangeboden? Zou men de institutionele beleggers in redelijkheid kunnen verwijten, dat zij een te grote schroom ten aanzien van deelneming — al dan niet in de aandenvorm — betonen? Men zou geneigd zijn tot de conclusie te komen, dat er eerder aanleiding zou zijn hen verwijten te doen, indien zij deze schroom niet bezaten en blijkbaar dus de les der geschiedenis der laatste decennia niet zouden hebben verstaan.

Ook hier rijze geen misverstand. De bovenstaande beschouwingen hebben betrekking op de positie van het aandeel in Nederland. Zij treden niet in de vraag, of het huidig koerspeil der bestaande aandelen al dan niet hoog of laag moet worden geacht. In hoeverre de geschetste onmiskenbare ontwikkeling van de plaats van het aandeel in het spel der krachten geacht moet worden in het koerspeil verdisconteerd te zijn en hoe de verdere perspectieven op dit stuk kunnen worden beoordeeld, zijn vraagstukken tot welke beantwoording de schrijver zich noch bevoegd, noch geroepen acht ⁹⁾.

Ten slotte zou men kunnen concluderen, dat het onjuist ware van het financiële bedrijfsleven vindingrijkheid met betrekking tot het construeren van aan de nieuwe situatie aangepaste beleggingsvormen als verbindingsschakels tussen institutionele beleggers en bedrijfsleven te vergen, zolang de verhoudingen in Nederland, zoals wij die geschetst hebben, geen uitzicht op verbetering bieden. De industriële onderhandse lening, zoals wij die in de laatste jaren meer en meer zien verschijnen, is bij de gegeven verhoudingen nog een plausible oplossing, zelfs met de bezwaren, die men hiertegen terecht kan aanvoeren.

Voor de oplossing van de impasse, waarin het vraagstuk van de voorziening van het risicodragend kapitaal in Nederland is komen te geraken, is het na het bovenstaande niet moeilijk in grote trekken aan te geven in welke richting deze zou kunnen worden gezocht. De eerste bijdrage zou van de zijde van de politieke machten dienen te komen. Deze hebben, hieraan kan na onze analyse nauwelijks meer twijfel bestaan, het aandeel, dat zich reeds ten gevolge van de machtsstrijd in de naamloze vennootschap in een wat dubieuze positie bevond, buiten de sfeer, waarbinnen de van zijn verantwoordelijkheid bewuste belegger behoort te blijven, gebracht. Hier worde dan vooral gedacht aan de belegger, die verantwoordelijkheid draagt voor middelen, door anderen aan hem toevertrouwd. De Overheid zal daarom het aandeel door een fiscale bescherming bij de winstverdeling een steviger basis moeten hergeven. Veel betekenis moet daarom gehecht worden aan suggesties door Mr H. F. van Leeuwen ¹⁰⁾ en anderen gedaan, waarbij een primair dividend ten aanzien van de vennootschapsbelasting op dezelfde voet wordt

⁹⁾ Hoe gemakkelijk een misverstand kan rijzen, blijkt uit een beschouwing in de „Nieuwe Rotterdamse Courant“ van Maandag 27 November omtrent de discussie over het onderhavige punt in de jaarvergadering van de Vereniging voor de Staatshuishoudkunde: „Overigens wil het ons toeschijnen, dat de door Prof. Glasz naar voren gebrachte feiten ook ruimte laten voor een gevolgtrekking juist tegengesteld aan die, waartoe hij kwam. Indien thans in de beurskoersen slechts een gering deel van de intrinsieke waarde der aandelen tot uitdrukking komt, dan kunnen wij ons voorstellen, dat sommigen hierin juist een aanleiding zien om deze tijd bijzonder geschikt te achten voor een belegging van een deel der middelen van institutionele beleggers in aandelen“.

¹⁰⁾ Zie: „Belastingverlichting en“ nieuwe ondernemingen“ door Mr H. F. van Leeuwen in „E.-S.B.“ van 11 Januari 1950.

behandeld als de rente van obligaties. Het is zeer te betreuren, dat de gedachten door Minister Lief tinck naar voren gebracht in Januari 1946 met betrekking tot een overwinstbelasting destijds door de Kamer dermate onvriendelijk zijn ontvangen, dat van realisering hiervan bij voorbaat moest worden afgezien. In een meer recent staatsstuk ¹¹⁾ heeft de Minister medegedeeld, dat naar zijn oordeel vrijstelling van de vennootschapsbelasting van 3 pCt primair dividend f 50 à 75 mln zou kosten. Het redresseren van de hierboven geschetste verregaand scheefgetrokken verhoudingen is inmiddels wel urgent!

Het ware optimistisch te geloven, dat met adequate fiscale hulp de rehabilitatie van het aandeel reeds zou zijn voltooid. De ontwikkeling naar toenemende voorkeur voor niet-risicodragend kapitaal was reeds voor de tweede wereldoorlog in Nederland duidelijk te signaleren en wij hebben hier te doen met een uiting van risicovrees, waarvan de oorzaken te diep liggen dan dat zij met eenvoudige middelen zouden kunnen worden weggenomen. Inmiddels is toch wel, naar men mag aannemen, bij hen, die langzamerhand verreweg de belangrijkste figuren op deze vermogensmarkt zijn geworden, nl. bij de institutionele beleggers, stellig het besef gegroeid, dat, mits bij andere verhoudingen dan nu, een betreden van nieuwe wegen op het gebied der geldbelegging niet zal zijn te ontgaan. Daarbij is evenwel — en ook dit is een belangrijk punt — de positie van onmondigheid, die het twijfelachtige voorrecht van de kleinere aandeelhouder is geworden, voor deze beleggers niet meer aanvaardbaar. De mogelijkheden voor enkele belangrijke categorieën institutionele beleggers om via door hen te financieren maatschappijen te participeren in naamloze vennootschappen, opent de weg om met betrekking tot een redelijke behartiging van de belangen van hen als participanten zich zodanig te doen gelden, dat de machtsverhoudingen binnen de vennootschap evenwichtiger worden. De metamorphose met betrekking tot de belegger van aandeelhouder tot participant tot een figuur, die werkelijk weer deelneemt, die een ruime, door de lange duurt van zijn deelneming mede, ingegeven, belangstelling heeft en die waar nodig tegenover de leiding zijn belangen in geding zal kunnen brengen, ligt binnen de sferen van het mogelijke en van het wenselijke. Dat hiermede niet bedoeld wordt een pleidooi te leveren voor het verlaten van beproefde wegen van gezonde financiering behoeft nauwelijks betoog. In hoeverre de institutionele beleggers nog de aanmoediging nodig zullen hebben, alvorens tot meer forse deelnemingen in participatiemaatschappijen te komen, van zekere garanties van de Overheid, is thans nauwelijks discutabel, omdat wel aannemelijk is, dat bij de huidige verhoudingen dergelijke garanties zeker voorwaarde zullen zijn en alleen bij het hierboven geschetste herstel van het aandeel, waartoe de Overheid de eerste stap moet doen, de vraag van een sterke vermindering of een geheel achterwege laten van waarborgen in geding zal kunnen zijn.

De vrees is wel eens geuit, dat dergelijke participatiemaatschappijen, door institutionele beleggers gefinancierd, een grote economische en politieke macht in ons bestel zouden betekenen. De werkelijkheid is, dat de belegger, die in de huidige maatschappelijke verhoudingen verreweg de zwakste partij is, nog uit een situatie van diepe onmacht naar een meer aanvaardbare economische machtspositie moet groeien. Mogen de atavistische voorstellingen omtrent de macht van het financieringskapitaal, die jarenlang bestaan hebben, bij het zoeken van nieuwe wegen niet hinderlijk zijn! ¹²⁾.

Het vraagstuk van de voorziening van het risicodragend kapitaal is ernstig. Aanvankelijk is na de oorlog vooral de

¹¹⁾ Verslag overleg Wetsontwerp Belastingherziening 1950 van 21 April 1950, no. 1251, blz. 13.

¹²⁾ Over de overschatting van de „financiële macht“ en de positie van de belegger, zie: Ch. Glasz: „Nieuwe economische machtsverhoudingen“.

vraag, of de totale omvang der besparingen wel voldoende zou zijn om de noodzakelijke investeringen te financieren in discussie geweest en heeft een zeker vertrouwen bestaan ten aanzien van de oplossing van het als het ware financieel-technisch vraagstuk van de beleggingsvormen, die de nieuwe situatie zou moeten medebrengen, waartoe de vindingrijkheid van de practijk in belangrijke mate zou moeten bijdragen.

Het blijkt inmiddels, dat de zorg voor de omvang van het totaal der besparingen wat op de achtergrond komt, maar tevens wordt duidelijk, dat de financiële structuur zich niet heeft aangepast aan de gewijzigde sociale structuur, die ons de grote stroom van besparingen, via de institutionele beleggers, bezorgt en zal bezorgen. Het is, naar het ons wil voorkomen, wel evident, dat vooral de hierboven geschetste omstandigheden aan deze aanpassing in de weg staan en op de wijziging hiervan moet onze energie gericht zijn.

GLASZ.

DE GEMEENTEFINANCIËN IN DE KNOOP.

De „noodvoorziening” — om te voorzien in de financiële nood der gemeenten — loopt met het jaar 1950 ten einde. De hierop betrekking hebbende „wet-noodvoorziening voor de jaren 1948, 1949 en 1950”, wordt ten aanzien van het uitkeringssysteem verlengd voor de jaren 1951 en 1952. Over de jaren 1948—1950 konden de gemeenten rondkomen. De noodvoorziening werkte over deze jaren „in het algemeen” gunstig. En toch... zitten de gemeentefinanciën in de knoop.

Wanneer een touw in de knoop zit, kan men aan twee kanten trekken. Hoe harder men trekt, hoe hechter de knoop. Naarmate van de zijden van Rijk en gemeenten aan de uiteinden van het touw wordt getrokken, hoe steviger de gemeentefinanciën over 1951 en 1952 in de knoop zitten.

Die knoop is niet op eenvoudige wijze uit elkaar te krijgen. De Regering schijnt daar anders over te oordelen. Vandaar verschillen van inzicht en uitdrukkingwijze waaromtrent hier verantwoording wordt gevraagd.

* *

Er zijn van 1851 tot 1951 in de regeling der gemeentefinanciën twee elkaar weerstrevende tendenties te constateren. Zij veroorzaken de knoop van 1948—1950 en van 1951—1952.

In 1851 ontvingen de gemeenten een door de wetgever bepaald en beperkt eigen belastinggebied. Het toezicht, in het bijzonder van Ged. Staten, had ten doel te controleren of het gemeentebestuur handelde in het belang der gemeente. Ged. Staten traden op „als het nijpt” (Openheim). Ged. Staten waren „regenten”. Zij traden voor gemeentebelangen in het krijt, wanneer de gemeentebesturen die belangen niet gaaf dienden. Ged. Staten stonden als hoger bestuur zo nodig aan de gemeentebesturen tegenover.

De volgende stap is, dat Ged. Staten de goedkeuring aan de gemeentebegroting onthouden, omdat daarop niet die uitgaven voorkomen, welke Ged. Staten wenselijk achten in het belang der gemeenten. Het toezicht krijgt een positief verzorgend karakter. Gegeven wordt slechts één voorbeeld. Het belang ener goede gemeentepolitie werd door vele kleine gemeenteraden niet ingezien. De burgemeester dacht daarover anders. Hij wilde een voldoende gemeentepolitie. Ged. Staten steunden de burgemeester. De goedkeuring werd aan de begroting onthouden. De Kroon besliste. De Raad van State, afdeling voor de verschillen van bestuur, adviseerde. Langs de weg van deze procedure is het resultaat, dat het belang der gemeentepolitie beter wordt gediend. Maar in de argumentatie is

wel iets veranderd. Bij dit punt kan de gemeente niet alleen op zichzelf worden gezien. Het algemeen belang wordt verwaarloosd, wanneer dit gemeentebelang niet in positieve zin wordt gediend. Ged. Staten zetten hun toezicht uit tot een zorgen voor gemeentebelangen in het kader van het algemeen belang. Gemeenten komen te staan langs vele wegen — waarvan er één werd aangestipt — niet alleen tegenover, maar ook naast de gemeenten.

Dit ervaart de practijk van ons staatsrecht ook, wanneer de inkomstenzijde van de financiële zijde der gemeenten moet worden versterkt. Ged. Staten hebben de gemeenten in haar groei gesteund. Zij hebben bij het Rijk gepleit in het belang ener versterking der gemeentefinanciën telkens weer, bij onderscheidene gelegenheden.

Het Rijk kwam er toe aan de gemeente bijdragen in de kosten van het gemeentebestuur te verlenen, zowel bij het uitvoeren van de autonome taak als in die zorg, waartoe de gemeente van hogerhand wordt geroepen. Ged. Staten staan aan de zijde der gemeenten. De uitkeringen moeten voldoende zijn. Maar een nieuw rijks-toezicht doet zijn intrede. Ook het belastinggebied der gemeenten wordt uitgebreid. Ged. Staten steunen hierbij de gemeenten.

Er wordt tenslotte een algemene rijksuitkering gedaan in 1897. De gemeentefinanciën worden versterkt. Dit ligt in de lijn van de provinciale regenten.

* *

De beoordeling van de vraag wat de gemeenten op financieel gebied nodig hebben geschiedt nog steeds door de gemeentebesturen en door Ged. Staten tezamen. Zelden komt het tot een conflict, waarin de Kroon beslist.

Dit is de ene tendentie in het bestel der gemeentefinanciën. De vraag: aan welke inkomsten hebben de gemeenten individueel behoefte, wordt beoordeeld door de gemeentebesturen en door Ged. Staten. Welke wijzigingen ook aangebracht worden in de regeling van de financiële verhouding van Rijk en gemeenten van 1897 tot 1951, deze ene tendentie is altijd te onderkennen. Dit is in de hier gegeven voorstelling het ene uiteinde van het touw, dat thans in de knoop zit.

* *

De andere zijde is, dat oorspronkelijk ook enkele behoeften der gemeenten werden beoordeeld door het Rijk. Oorspronkelijk waren dat slechts die financiële behoeften der gemeenten, die samenhangen met de verzorging van een belang, waarbij het Rijk financieel participeerde.

Het beoordelen der behoeften van de gemeenten kwam bij de noodlijdende gemeenten op het algemene terrein van de gehele omvang van het bestuur. Maar dat betrof slechts enkele gemeenten.

Geschiedenis terzijde. Bij het vaststellen van de noodvoorziening 1948—1950 beoordeelde het Rijk de totale behoeften van alle gemeenten tezamen. Aan de hand daarvan bepaalde het Rijk de totale rijksuitkering. Deze bleek „in het algemeen” voldoende zowel in totaal als voor de onderscheidene gemeenten, met inachtneming van de andere bronnen van inkomsten. Over 1948—1950 beoordeelden de gemeentebesturen en de Ged. Staten enerzijds en de Regering anderzijds die behoeften op overeenkomstige manier. Er was wel een knoop, maar die werd niet toegetrokken.

De beoordeling van de behoeften der gemeenten individueel naar het inzicht van gemeentebesturen en Ged. Staten klopt met het inzicht van het Rijk ten aanzien van de behoefte voor alle gemeenten tezamen. Het Rijk gaf een voldoende uitkering.

Daarom heerste er rust in de financiële verhouding van Rijk en gemeenten over 1948—1950.

Is bij de voortzetting van de noodvoorziening over de jaren 1951 en 1952 de rust verstoord?

Er wordt aan de twee einden van het touw hard ge-

trokken. Het Rijk wil, in tijden van strikte noodzaak van bezuiniging, de behoeften der gemeenten tezamen blijven beoordelen en dus beperken. De uitkering mag dus niet te hoog zijn, ja, in de beperktheid der uitkering moet een drang tot beperking geborgen zijn.

Aan de andere zijde van het touw wordt getrokken door de gemeentebesturen, wier uitgaven stijgen. Zij vrezen individueel tekort te komen.

De strijd wordt geleverd bij de behandeling van het wetsontwerp, zitting 1950—1951 no. 1991, houdende voorzieningen ten aanzien van de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten en bij de daarbij aansluitende ontwerp-begroting van het Gemeentefonds 1951.

Hoe heviger aan de beide uiteinden van het touw wordt getrokken, hoe steviger de knoop. Over dit touwtrekken zelve zal wellicht ook in dit blad een verslag worden gegeven. Voor dit blad thans iets anders.

* *

In de toelichting der stukken wordt de suggestie gewekt, dat nog slechts voor 1951 en 1952 de tegenwoordige regeling der financiële verhouding zal dienst doen. Nog slechts over deze jaren zouden, op de wijze als thans voorgesteld, de behoeften der gezamenlijke gemeenten door het Rijk worden beoordeeld. Na 1 Januari 1953 zal een meer duurzame regeling gelden.

Aan deze redenering kan geen vertrouwen worden geschonken. De Regering schrijft: „De hoop, dat het zou gelukken tijdig vóór de afloop der noodregeling met een voorstel te komen voor een meer duurzame regeling van de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten, is helaas niet in vervulling gegaan”.

„De commissie-Oud heeft medegedeeld, dat de tijd die sedert het indienen van het rapport omtrent de noodvoorziening verstreken is, tot haar spijt te kort is gebleken om reeds thans een voorstel voor een nieuwe regeling in te dienen, die grondslagen zou bevatten, welke aan redelijke verwachtingen daaromtrent zouden beantwoorden. De studie omtrent de verschillende facetten ener nieuwe regeling en de onderzoekingen, die hieraan ten grondslag moeten liggen, vorderen voor de commissie zo veel tijd, dat het uitgesloten is, dat haar rapport zo tijdig gereed zou komen, dat voor het jaar 1951 reeds de meer duurzame regeling in werking zou kunnen treden”.

Om deze en nog meer redenen is „aan een verlenging van de noodregeling” niet te ontkomen. Het nieuwe wetsontwerp voor de jaren 1951 en 1952 is aangeboden. De wet moet vóór 31 December 1950 in het staatsblad staan. Maar het wetsontwerp wordt in de Tweede Kamer stellig eerst behandeld na het Kerst-reces 1950—1951.

„In overeenstemming met het gevoelen van de Commissie-Oud wordt voorgesteld de termijn van verlenging der geldende noodvoorziening op twee jaren te stellen. Er moet namelijk een redelijke kans zijn, dat de nieuwe financiële verhoudingsregeling binnen de verlengde termijn tot stand kan komen”.

Hiervan geloof ik niets.

* *

Hoeveel tijd van voorbereiding is nu aan de commissie voor het uitbrengen van haar rapport gegund? Wij moeten dus terugrekenen van 1 Januari 1953 af. Het is — schrijven de Ministers zelf — „voor de gemeentebesturen van groot belang bij de samenstelling van de begroting (voor 1953) (waarmede gewoonlijk in Juni reeds begonnen wordt, daar zij vóór 1 September aan de raad moet worden aangeboden) te weten op welke uitkeringen uit het Gemeentefonds gerekend kan worden”.

In Juni 1952 moeten dus de gemeentebesturen weten, waaraan zij, krachtens de meer duurzame regeling, toe zullen zijn.

Die meer duurzame regeling moet en kan niet anders

zijn dan een uitvoerig wetsontwerp, waarbij een beperkte, eigen zelfstandige financiële belastingpolitiek aan de gemeenten wordt hergeven, naast de uitkeringen uit het Gemeentefonds, dat aan het Rijk de gelegenheid geeft de overblijvende behoefte te beoordelen.

De meer duurzame regeling moet in overleg tussen Regering en Staten-Generaal worden vastgelegd in een wet. Het zou getuigen van parlementaire regeerkracht, wanneer het (betreffende) wetsontwerp in één parlementair jaar alle fasen doorliep. Dit is zéér optimistisch geschat. Maar wie kan leven zonder optimisme? Wellicht zal dus in het parlementaire jaar 1951—1952 de kracht worden gevonden om vast te stellen een wet van x-maand 1952, maar de maand moet zijn vóór de maand Juni 1952.

Het parlementaire jaar 1951—1952 moet dus aanvangen met een ontwerp, dat in September 1951 gereed is en dat dus vóór het zomer-reces bij de Raad van State moet zijn. De Raad van State wil de maanden Juni—Juli wellicht vastleggen, wanneer de Ministerraad begin Juni 1951 tot een beslissing is gekomen.

Overeenstemming in de Regering op 1 Juni 1951 is voor de thans in de stukken opgezette tijdrekenkunde beslist geëist. Aan de overeenstemming in de Regering gaat het departementale overleg tussen Financiën en Binnenlandse Zaken vooraf. Wie rekent met „spoed” en „spoedstukken” in deze materie, komt tot het resultaat, dat in Mei 1951 het advies van de commissie-Oud moet „binnen” zijn.

De commissie-Oud heeft dus van December 1950 tot Mei 1951 tijd om te arbeiden, in onze terminologie: om de knoop uit het touw te halen.

Zij zal daarin niet kunnen slagen. De twee elkaar tegenstrevende krachten kunnen niet worden opgeheven.

De gemeentebesturen willen de behoeften zelve beoordelen onder controle van Ged. Staten en daarnaar de inkomsten vastgesteld zien.

Het Rijk wil de behoeften der gezamenlijke gemeenten beoordelen en daarbij de rijksuitkering beperken.

In de jaren 1948—1950 waren deze elkaar tegenstrevende eisen te verwezenlijken. De rijksuitkering was „in het algemeen” voldoende.

Voor de jaren 1951 en 1952 zal een regeling stellig te vinden zijn, omdat die regeling al weer slechts incidenteel zal zijn. Maar in deze incidentele regelingen zit niet de basis voor een meer duurzame regeling, omdat van jaar op jaar, ook na 1952 de Regering zelfstandig wil beoordelen, hoe groot dan de rijksuitkering zal zijn, zulks in verband met de behoeften.

De Regering stelt de rijksuitkering naar haar inzicht vast. Dit kan niet anders, maar dit zal ook over 1953 en volgende jaren gelden. Het is ook nu zo. Over 1951 en 1952 zullen de gemeentebesturen krachtens de wet uitkeringen ontvangen *benevens een aanvullende uitkering* wegens het vervallen van de Ondernemingsbelasting. De wet bepaalt de maatstaf van deze zoveelste rijksuitkering. „Maatstaf voor deze aanvullende uitkering zal zijn het bedrag, dat nodig zal zijn om de nog aan de gemeenten toekomende Ondernemingsbelasting aan te vullen tot een bedrag, gelijk aan dat, hetwelk door haar over 1950 aan Ondernemingsbelasting zal worden ontvangen”. Het kan over de jaren 1951 en 1952 nog meevallen. Over de jaren 1952/53 en volgende moet er een plaatsvervangende rijksuitkering blijven, tenzij men gelooft, dat er met 1 Januari 1953 een nieuwe gemeentebelasting is gevonden, welke kan strekken tot vervanging van de opbrengst der Ondernemingsbelasting. Maar dan nog blijven alle thans geldende uitkeringen.

* *

De Regering en de wetgever zullen ook na 1 Januari 1953 de overige rijksuitkeringen moeten vaststellen aan de hand der behoeften. Voor deze invloed der Regering kan formeel een grondslag worden gegeven in de wet;

materieel moet de Regering de rijksuitkering toch bepalen per jaar of per twee jaar. *Een algemeen geldende duurzame regeling omtrent de hoogte der uitkering is niet mogelijk.*

Voor de jaren 1951 en 1952 schrijven de Ministers: „Met betrekking tot het geraamde bedrag wegens algemene en bijzondere uitkering wordt opgemerkt, dat dit is berekend naar een percentage van 125 van de bedragen, welke daarvoor bij inwerkingtreding der Noodregeling Gemeentefinanciën werden vastgesteld”. „Naar de aanvankelijke mening van ondergetekenden strookt deze verhoogde uitkering met de behoeften van de gemeenten in het algemeen”.

De wet stelt een bepaald bedrag als rijksuitkering ter beschikking door storting in het Gemeentefonds. Dit bedrag blijft hetzelfde ook wanneer het uitkeringspercentage over 1951 wordt gesteld op 130. Immers dan wordt eenvoudig het bedrag voor bijzondere uitkeringen kleiner.

Ook na 1953 zal de invloed der Regering op het vaststellen der rijksuitkering onverminderd blijven voortbestaan. Hoe groot dit bedrag moet zijn is niet langs de weg van een algemene regeling te bepalen. Het bedrag is over 1951 bepaald op f 420 mln. De wetgever stelt dit bedrag incidenteel vast. Over de volgende jaren zal het niet anders kunnen zijn.

* *

Een meer duurzame regeling, in zes maanden tijd te ontwerpen, stelt nog een geheel andere eis. Een meer duurzame regeling eist een eigen soort gemeentelijke inkomstenbelasting. Andere belastingen geven steeds slechts kleine bedragen. De invloed der Regering op het vaststellen der behoeften kan slechts worden teruggedrongen — niet vervangen! — door een werkelijke, zelfstandige gemeentelijke inkomstenbelasting in enigerlei vorm. Wie gelooft, dat die belasting in zes maanden aan de Regering wordt voorgedragen en dat zij in principe zou worden aanvaard? (Zulks buiten het vervangen van het gemeentelijk belastinggebied der Ondernemingsbelasting).

* *

De noodregeling over 1951 en 1952 zal moeten worden verlengd — later — over 1953 en 1954. Basis van het debat in rijksverband zal blijven: wat zijn de behoeften der gemeenten over die jaren? Zo blijven de gemeentefinanciën „in de knoop” zitten.

's Gravenhage.

C. W. DE VRIES.

ENIGE BELANGRIJKE FACETTEN VAN DE NEDERLANDSE LANDBOUWPOLITIEK.

Onder deze titel organiseerde het Landbouw-Economisch Instituut op 30 November ter gelegenheid van zijn tienjarig bestaan een landbouw-economische dag. Een dag welke naar opzet en uitwerking recht deed aan de belangrijke plaats welke het L.E.I. zich in het betrekkelijk korte aantal jaren van zijn bestaan — waarvan nog vijf in de bezettingstijd — in het Nederlandse landbouwbestel heeft weten te verwerven. o

Het Landbouw-Economisch Instituut.

De economische moeilijkheden van de jaren dertig deden ook in de landbouw de wens groeien een nauwkeuriger inzicht te hebben in de economische samenhangen. Dit geldt zowel voor de boeren als voor de Overheid. In 1934 begon een aantal Groningse boeren, voorgelicht door een deskundige, met het verzamelen van productiekosten van enkele gewassen; in 1936 deed de Directie van de Landbouw een aanvang maken met het

verzamelen van gegevens. Ondanks alle pogingen, bleek echter telkens het beschikbare materiaal te gering om aan de snel groeiende behoefte te voldoen en liet bovendien de bestudering er van te wensen over.

Einde 1939 suggereerde de heer H. D. Louwés als voorzitter van het Koninklijk Nederlands Landbouw Comité de oprichting van een centraal documentatiebureau, waar „practisch wetenschappelijke mannen op grond van betrouwbaar materiaal met feiten en cijfers uitmaken wat juist en onjuist is”¹⁾. Najaar 1940 stichtte het K.N.L.C. het Landbouw-Economisch Instituut, in de hoop het te zien uitgroeien tot een documentatiebureau van de gehele Nederlandse landbouw. Het jonge instituut verkreeg medewerking van op het gebied van de landbouw werkzame overheidsorganen, terwijl later (April 1944) ook de andere landbouworganisaties deelnamen.

De vorm werd deze, dat Overheid en centrale landbouworganisaties elk de helft van het aantal bestuursleden benoemen en elk de helft der kosten dragen, terwijl de resultaten der onderzoekingen aan beide worden uitgebracht. Hiermede werd de basis gelegd voor een zeer snelle groei. Quantitatief blijkt deze uit de toeneming van het aantal medewerkers, nl. van 2 in 1941; 47 in 1946 tot 159 in dit jaar en een stijging van het budget tot ongeveer 1 miljoen gulden. Hoe uitgebreid het terrein reeds is dat het L.E.I. bestrijkt komt tot uitdrukking in een opsomming van de afdelingen: algemeen economisch onderzoek, streekonderzoek, bedrijfs-economisch onderzoek in de landbouw, tuinbouw en visserij. Dat men in zo weinige jaren zo veel heeft weten te bereiken „is hoofdzakelijk te danken aan het inzicht, in de kringen van de Overheid zowel als georganiseerde landbouw, dat het economisch onderzoek zijn kosten dubbel en dwars opbrengt”²⁾. Maar ook aan het feit, dat, zoals Minister Mansholt in zijn herdenkingswoord onderstreepte, het vertrouwen in de objectiviteit van het L.E.I. algemeen is.

De inleiders, welke aan deze landbouw-economische dag luister bijzetten, behandelden een aantal onderwerpen welke voor allen, die belangstellen in de sociaal-economische stromingen die zich allerwege (ook in de landbouw) doorzetten en de positie welke de landbouw in de Nederlandse economie inneemt, uiterst interessant zijn.

De doeleinden van de landbouwpolitiek.

In het kader van dit onderwerp behandelde de heer H. D. Louwes — „de geestelijke vader van het L.E.I.” — in vogelvlucht de achtergronden en hoofddoeleinden van de Nederlandse landbouwpolitiek. De doelstelling van de huidige landbouwpolitiek is dat de landbouw zijn nationale taak zo doeltreffend mogelijk moet kunnen volbrengen en daarvoor een beloning moet ontvangen en levensomstandigheden moet kunnen scheppen, welke rechtvaardig en juist zijn. Waarbij niet alleen gedacht wordt aan de materiële levensstandaard maar ook aan de niet-stoffelijke zijde; zoals geestelijk leven, culturele vorming, waardering door de publieke opinie e.d.

De belangrijkste drijvende kracht is de eigen strijd om het bestaan. Daarnaast bestaat de plicht tegenover het geheel. Dit geldt ook voor de groep indien, zoals thans, groepsvorming plaatsvindt. Georganiseerde groepen moeten hun streven en beleid welbewust inpassen in de algemene nationale politiek omdat het welzijn van het geheel een eerste voorwaarde is voor het welzijn der delen. Bereid niet tot gevolg hebben in dat men de „pakdragende ezel” der samenleving wordt. Gemeenschapszin veronderstelt een zelfde gezindheid bij andere groepen.

Een terugkeer naar de vrijhandel van de 19e eeuw is niet mogelijk. De georganiseerde landbouw dient dan ook voort te gaan de samenwerking van de bedrijfspgenoten — zoals deze nu in de Stichting voor de Landbouw bestaat —

¹⁾ Tien jaren Landbouw-Economisch Instituut, blz. 17.

²⁾ Tien jaren Landbouw-Economisch Instituut, blz. 28.

te bevorderen. Een samenwerking welke niet alleen materiële zin heeft, maar na het begin steeds meer is verdiept en wier wenselijkheid ook op ethische gronden moet worden verdedigd.

Behalve het bevorderen van het wetenschappelijk onderzoek (zoals dit in het L.E.I. geschiedt) noemde de heer Louwes o.a. als verdere bijdrage van de georganiseerde landbouw tot een juist landbouwbeleid, een aan de Nederlandse verhoudingen aangepaste aanwending van de politieke invloed der agrarische bedrijfsgenoten. Verder de positieve bevordering van de coöperatie, daar de georganiseerde landbouw zijn taak in de geleide economie niet kan vervullen, noch zijn belangen behoorlijk voorstaan, zonder de deskundigheid en economische invloed, in zijn coöperatief apparaat aanwezig. Wat de sociale wetgeving voor de bestaanszekerheid van de arbeider betekent, kan voor een belangrijk deel de coöperatie voor de bestaanszekerheid van boer en tuinder betekenen.

Een belangrijke taak zag de heer Louwes in verband met het bestaande gevaar van overheersing van het volksleven door de Staat en zijn organen. Door bewuste opvoeding tot verantwoord burgerschap, vergroting van het aantal leden onzer volksvertegenwoordiging, door parate organisatie van de landbouwbedrijfsgenoten in vrije organisaties, door het scheppen van gezonde en sterke coöperaties en door de bereidheid van allen zich in te zetten (daarbij een deel van de taak op zich nemend) om de P.B.O. voor de landbouw tot een levend en eigen orgaan te maken, zouden de boeren, tuinders en landarbeiders een positieve bijdrage tot redding der democratie kunnen leveren.

Met het bezwaar van Dr. Vondeling tegen zijn betoog, nl. het niet of te weinig noemen van de begrippen consument en West-Europa, kon de heer Louwes zich, wat het laatste betreft, wel verenigen.

Enige strategische factoren voor de prijspolitiek in de landbouw.

De directeur van het L.E.I., Prof. Dr. J. Horring, onderwierp de prijspolitiek in de landbouw aan een nadere beschouwing. Na een lange periode van staatsonthouding, werd in ons land na 1930 in enkele jaren, op grond van vrijwel onbeperkte wettelijke bevoegdheden, een stelsel van landbouwwordening en prijsbeïnvloeding tot stand gebracht, dat waarschijnlijk in geen enkel niet-totalitair geregeerd land wordt geëvenaard. wat betreft de mate van beheersing van het geheel en onderdelen.

Onder de huidige omstandigheden ligt de keus niet tussen volledige vrijheid en volslagen regeling, maar in de mate en wijze van regeling. Bij deze keus gaat het om het afwegen van de mate van zekerheid die men voor elke groep wenst en de verkrijging van een zo groot mogelijke productiviteit. De betekenis van het laatste zou men aldus kunnen formuleren dat de landbouwproductie zodanig moet worden gericht en zover moet worden opgevoerd³⁾ tot de grens bereikt is, waar de tewerkstelling van arbeidskrachten in andere bedrijfstakken een groter economisch voordeel oplevert.

De Nederlandse landbouw nu is naar in- en uitvoer sterk op het buitenland ingesteld. De verhouding tussen binnen- en buitenlandse landbouwproductie en -prijzen beziende blijkt Prof. Horring tegenstander van een ver doorgevoerde regeling van prijzen, productie en afzet in het binnenland op autonome basis. Op deze wijze zou men de productiviteit aan de zekerheid opofferen. Prof. Horring acht het het beste de verhouding van de onderlinge prijzen van de buitenlandse markten, eventueel in verzachte vorm en op een hoger peil, door te laten werken op de binnenlandse markt. Hiertoe is het nodig en voldoende dat de prijspolitiek zich beperkt tot een stelsel van minimumprijzen, waarboven de prijzen zich vrij kunnen be-

wegen en waar beneden zij verhinderd worden te dalen⁴⁾. Door middel van de minimumprijzen wordt aan de wens naar bestaanszekerheid enigszins voldaan.

Als verdere strategische factoren, van beslissende betekenis voor de bepaling van de minimumprijzen, behandelde Prof. Horring achtereenvolgens: de hoogte van het loonpeil, van de ondernemersbeloning en de pacht.

Economisch gezien acht Prof. Horring het nivelleren van het reële loonpeil in landbouw en industrie voor gelijksoortige arbeid gerechtvaardigd, omdat hierdoor een soort ideale arbeidsmarkt met volledige mobiliteit van de arbeid wordt verkregen. Wel heeft de nivellering voor de landarbeiders tengevolge dat de werkgelegenheid geringer zal zijn. Ook is de prikkel, direct uitgaande van het verschil in loon, tot overgang naar een ander beroep verdwenen. Uiteraard moet voor de bepaling van de minimumprijzen, behalve van de loonhoogte, uitgegaan worden van de productiemethoden die rationeel zijn bij deze loonhoogte.

In beginsel behoort het ondernemersloon (beloning voor het houden van toezicht, het geven van leiding en het dragen van ondernemingsrisico) in de landbouw gelijk te zijn aan dat in andere bedrijfstakken, onder dezelfde omstandigheden. In een stelsel van gegarandeerde minimumprijzen past echter en kan worden volstaan met de garantie van minimumondernemerslonen. De eenvoudigste en doelmatigste oplossing kan volgens Prof. Horring worden verkregen door bij de bepaling van de minimumprijzen uit te gaan van de kostprijzen van de doelmatig geleide kleine bedrijven op de zandgronden van bijv. 7 à 10 ha. Indien men deze bedrijven minimumprijzen garandeert, waarbij de, voor een rationele productie op deze bedrijfsgrootte, noodzakelijke arbeid van de boer en zijn gezinsleden wordt beloond tegen hetzelfde loonpeil als de landarbeider met inbegrip van de sociale voorzieningen en bovendien een zeker percentage, bijv. 2, vergoeding boven de normale als risicopremie voor het bedrijfskapitaal incalculeert, heeft de Nederlandse landbouw een voldoende en praktische basis voor de zo begeerde en wenselijke maatschappelijke zekerheid. Op de grotere bedrijven zal bij een minimum-prijsstelling op deze basis, door de technische en bedrijfseconomische voordelen, vanzelf een zeker ondernemersloon overschieten. Dit beginsel is veel juister dan het principe van het vaste percentage ondernemersbeloning (bijv. 20 pCt van de totale kosten) dat wel wordt voorgestaan. In de verschillende streken van ons land kent men de verschillende producten immers sterk uiteenlopende kostprijzen.

Dr. Vondeling vroeg zich, bij het debat, af of onder de genoemde omstandigheden het nog wel juist is een vast percentage voor het kapitaalrisico vast te stellen, terwijl Prof. Frietema van mening was dat men, de bedrijven op de zandgrond als uitgangspunt nemend, de sociale factoren de voorrang gaf boven de economische. In welk verband Prof. Horring er op wees, dat gedacht moet worden aan de rationeel werkende bedrijven.

Het pachtvraagstuk is urgent in nationaal opzicht, zowel als in Benelux-verband⁵⁾. Het was verstandig dat de grondkamers de eerste jaren na de bevrijding de pacht in Nederland niet te veel lieten oplopen. Daar men in België flinke stijgingen toleerde zijn de pachten in België gemiddeld 2½ maal zo hoog als voor de oorlog, in Nederland 25 pCt. Desondanks, wierp de heer Hummelen, de belangen van de grondbezitters verdedigend, tegen, is in België het aandeel van de pacht in de kostprijs gedaald van 33 pCt tot 13 pCt. Als richtsnoer gaf Prof. Horring aan dat bij de bepaling van de minimumprijzen van de landbouwproducten de Overheid zal moeten uitgaan van een pachtpeil, dat zo hoog ligt dat de kosten voor de in-

⁴⁾ De Commissie Minderhoud heeft in een aan de Stichting voor de Landbouw uitgebracht rapport de uitwerking van een samenhangend stelsel van minimum prijzen neergelegd.

⁵⁾ Men zie ook: „Vormt de landbouw een struikelblok voor de verzevenlijking van de Benelux?“ door Prof. Dr. J. Horring in „E.-S. B.“ van 26 Juli 1950.

³⁾ Hierin zal zeer waarschijnlijk ook opgesloten liggen: teruggedrongen.

Standhouding van de vruchtbaarheid van de grond en die voor het onderhoud en vernieuwing van gebouwen uit de pacht kunnen worden betaald.

Bedrijfseconomische aspecten van de landbouwpolitiek.

In grote trekken schetste Prof. Dr Ir G. Minderhoud, de voorzitter van het L.E.I, de bedrijfseconomische kanten van de landbouwpolitiek, zoals deze zich sinds de vorige eeuw ontwikkelde. In het laatst van de vorige eeuw kan men voor het eerst spreken van een positieve landbouwpolitiek in Nederland. Destijds ging de onthouding van de Overheid over in actieve pogingen om de achterlijk geworden landbouw te moderniseren. Voor 1914 bemoeide de Overheid zich echter niet met het prijsniveau. Had de Overheid toegegeven aan de aandring om door middel van invoerrechten op granen de prijzen van deze producten te verhogen dan zouden onze boerenbedrijven thans niet staan op het peil dat zij nu hebben bereikt. Ons land met zijn overheersend kleinbedrijf zou hetzelfde achterlijke beeld te zien hebben gegeven dat men aantreft in Frankrijk en Duitsland, waar men destijds wel invoerrechten hief. De tijd voor 1914 was niet gemakkelijk voor de boeren, maar buitenlanders constateerden met verbazing wat „a free farmer in a free state” vermocht.

De eerste wereldoorlog had prijsingrijpen ten gevolge. Met behulp van prijsgaranties trachtte de Overheid de teelt van bepaalde gewassen uit te breiden. Teeltbepalingen, dus dwang, bleken echter noodzakelijk. Met de vrede kwam de reactie op de vrij strenge oorlogsreglementering. Zelfs werden begin 1919 de garantielijzen voor de zomer-gewassen ingetrokken, hetgeen een zwak protest uitlokte. De grote meerderheid van de boeren verlangde terug naar de vooroorlogse bedrijfsvrijheid!

De crisis van 1930 bewoog de Regering weer tot ingrijpen. In dat jaar begon Nederland, evenals andere landen, het middel van de contingentering te voeren gevolgd door andere maatregelen. De landbouw crisiswet van 1933 gaf de Minister bijna onbeperkte voegdheden. De hierop gebaseerde landbouwpolitiek werkte bevredigend voor die artikelen waarvan Nederland een tekort had (bijv. tarwe), onbevredigend voor sommige grote exportartikelen (bijv. boter) en gebrekkeig voor producten, waarvan de import elders gecontingenteerd was (bijv. varkensvlees).

Wat enkele bedrijfseconomische facetten van het overheidsbeleid na 1945 betreft, Prof. Minderhoud acht de „hoge” lonen in de landbouw nuttig. Hoge lonen bevorderen een hoogstaande landbouwtechniek. Wel scheppen de grotere kapitaalbehoefte en het gebruik van meer kapitaal-gocheden in de productie nieuwe, problemen. Ook hoge pachten acht de spreker gunstig. Niet slechts om de pachters tot activiteit te prikkelen, doch ook om aan de eigenaren de lust en de mogelijkheid te geven hun hoeven behoorlijk te onderhouden. Het laag houden der pachten, één der maatregelen tot ordening van het grondgebruik, heeft de neiging de vooruitgang der landbouw te remmen!

Sociale aspecten van de landbouwpolitiek.

Over dit onderwerp hield Prof. Dr E. W. Hofstee een zeer interessante rede waaraan door plaatsgebrek — evenals aan de overige referaten — niet geheel recht kan worden gedaan. De verbondenheid van het economisch leven met het maatschappelijk leven in het algemeen brengt in de eerste plaats met zich, dat zowel de richting waarin het streven naar economisch-technische verbetering moet worden geleid, als de middelen, die ter bevordering van dit streven moeten worden aangewend, aangepast dienen te zijn aan de algemeen-maatschappelijke structuur van ons land als geheel en die van zijn onderdelen.

In de tweede plaats heeft de onderlinge afhankelijkheid der maatschappelijke verschijnselen ten gevolge, dat wijzigingen in de economische structuur van de plattelandsamenleving, die met het streven naar technisch-economische verbetering gepaard gaan, invloed uitoefenen

op deze samenleving als geheel en soms tot een fundamentele wijziging van de gehele maatschappelijke structuur kunnen leiden. Deze nevenverschijnselen kunnen zowel ongewenst als gewenst zijn.

Uit dit alles vloeit voort, zoals Prof. Hofstee met voorbeelden adstrueerde, dat ook sociologisch en sociografisch onderzoek voor een juist landbouwbeleid nodig is. Zo bleek uit een onderzoek in Noordoost Groningen dat op grond van het geboortecijfer bij de landarbeiders en de door de loonstijging vergrote mogelijkheden tot voortgezet onderwijs van de kinderen, in de naaste toekomst een tekort aan landarbeiders dreigt, dat een einde zal maken aan het grote overschot aan arbeidskrachten dat er zo lange tijd is geweest.

Als verdere voorbeelden om de praktische betekenis van onderzoek in bovengenoemde zin te verduidelijken noemde en werkte de spreker uit, het kleine boerenvraagstuk in ons land, het probleem van de intelligentie en psychische eigenschappen van de plattelandsbevolking, het overschot aan boerenzonen, het effect van de verschillende methoden van landbouwvoorlichting en — wel zeer belangwekkend — de invloed van de industrialisatie op de agrarische bevolking en het boerenbedrijf.

Na te hebben toegelicht dat men bij het landbouwbeleid ook de sociale nevenverschijnselen (bijv. van mechanisatie, hoge lonen) in het oog moet houden bekleemtoonde Prof. Hofstee dat, veel meer dan tot heden, aandacht moet worden besteed aan de sociologie en sociografie van het platteland. Waarbij men niet in de fout moet vervallen, zoals in Amerika, de theorie te veel te verwaarlozen. Het toegepaste sociaal-wetenschappelijke onderzoek kan op de duur alleen vruchtbaar blijven indien het steeds uit de zuivere wetenschapsbeoefening kan putten.

Rotterdam.

v. d. B.

DE ECONOMISCHE ONTWIKKELING IN NEDERLAND GEDURENDE 1950¹⁾.

De economische ontwikkeling gedurende 1950 is in verschillende opzichten minder gunstig dan in het voorgaande jaar. Zoals uit het navolgende zal blijken, werd in dat jaar de ontwikkeling beïnvloed door enkele bijzonder gunstige factoren, terwijl in 1950 juist het tegenovergestelde het geval was. Van de factoren, die op de economische verhoudingen in ons land dit jaar van grote invloed bleken te zijn, noemen wij als belangrijkste: 1. de samenwerking van de devaluatie in September 1949; 2. de toenemende liberalisatie van het internationale handelsverkeer en 3. de enorme stijging van de grondstoffenprijzen en de vergroting van de defensie-apparatuur in de wereld.

Alvorens wij tot een nadere analyse van de economische situatie overgaan, is het gewenst in het kort de doelstellingen van onze economische politiek aan te geven. Het zal ongetwijfeld tot een duidelijker inzicht leiden, indien onze beschouwingen steeds in verband daarmee worden bezien. Als voornaamste doelstellingen zijn tot dusver naar voren gekomen: a. herstel van het evenwicht in de betalingsbalans; b. bevordering van de werkgelegenheid in verband met de toeneming van de bevolking; c. verhoging van de levensstandaard.

Productie en arbeidsproductiviteit.

De industriële productie is thans groter dan ooit tevoren. In 1949 was zij gemiddeld 126 pCt van die in 1938, hetgeen neerkomt op een stijging van 12 pCt t.o.v. 1948. Nadat de cijfers voor de eerste maanden van 1950 een, grotendeels door de seizoenbeweging te verklaren, af-

¹⁾ Dit artikel is een voortzetting van een serie artikelen onder de titel „De economische ontwikkeling in Nederland” in het „Economisch-Statistisch Kwartaalbericht”. De uitgave van het „E.-S.K.” werd per 1 Januari van dit jaar gestaakt.

vlakking vertoonden, werd daarna weer een flinke uitbreiding geregistreerd.

De personeelsbezetting steeg vergeleken met vorige jaren, terwijl de *arbeidsproductiviteit*, berekend uit de omvang van de fysieke productie enerzijds en de totale personeelssterkte anderzijds, eveneens toenam. Deze arbeidsproductiviteit echter, een der belangrijke cijfers voor het weergeven van de economische situatie van een land, vertoont toch een teleurstellend beeld. Nog steeds is men niet op het vooroorlogs peil teruggekeerd. Stelt men de arbeidsproductiviteit in 1938 op 100, dan was zij in het tweede kwartaal van 1950 92. In verschillende andere landen is de ontwikkeling gunstiger. Volgens een berekening in het „Economic Survey of Europe 1949”²⁾ is Engeland in 1949 het vooroorlogs peil reeds met 18 pCt gepasseerd, Frankrijk met 2 pCt, terwijl België er 7 pCt onder bleef, Nederland 19 pCt en West-Duitsland 28 pCt. Schattingen ten aanzien van de toekomstige ontwikkeling tonen aan, dat in ons land pas in 1952/53 de vooroorlogse positie in deze zal zijn bereikt. Ter vergelijking zij vermeld, dat de arbeidsproductiviteit, welke in 1919 op 75 stond, eerst in 1924 de stand van 1913/14 bereikte.

Wat de ontwikkeling van de afzonderlijke bedrijfstakken betreft, deze geeft grotendeels een overeenkomstig beeld als die van de totale industriële productie (zie tabel 1). Daar de vraagstukken, de energievoorziening betreffende, tot de belangrijkste behoren, zullen wij bij deze tak van nijverheid iets uitvoeriger zijn³⁾.

Uitbreiding van de electriciteits- en van de gasproductie is noodzakelijk. Een goede energievoorziening tegen redelijke prijs is immers een vereiste voor het slagen van onze industrialisatieplannen. Op het ogenblik is de vraag naar electriciteit, vooral door de ontwikkeling van de industrie, reeds zo groot, dat de centrales er niet aan kunnen voldoen en maatregelen ter beperking van het verbruik noodzakelijk zijn. In de electriciteitssector zijn reeds verschillende werken ter vergroting van het productievermogen in uitvoering, terwijl andere uitbreidingen in voorbereiding zijn. In verband evenwel met het feit, dat met de bouw van een elektrische centrale meerdere jaren gemoeid zijn, moet worden verwacht, dat zeker in 1951 en misschien in 1952 beperkingen van het verbruik onvermijdelijk zullen zijn.

De gasvoorziening werd verbeterd. Plannen voor de toekomstige gasproductie worden mede beheerst door de vraag of en in welke mate aardgas ter beschikking komt. Evenals bij de electriciteitsvoorziening groeit bij de gasvoorziening geleidelijk een Europees koppelnet.

De productie van steenkool, nauw met het voorafgaande verbonden, beweegt zich nog steeds beneden het peil van vóór de oorlog. Bedroeg de gemiddelde dagproductie in 1938 ongeveer 45.000 ton, gedurende het eerste halfjaar 1950 was deze ongeveer 40.000 ton. De kolensituatie in Nederland is, evenals in vele andere landen, moeilijk. Het geringe aanbod tegen redelijke prijs van het buitenland is hiervan mede de oorzaak.

De winning van aardolie blijft gestadig toenemen. De productie van het Schoonebeekveld dekt thans het binnenlands verbruik aan aardolieproducten voor meer dan een vierde deel. De productie aldaar steeg van ongeveer 62.500 kiloton in 1946 tot circa 621.000 kiloton in 1949, terwijl voor 1950 op een hoeveelheid van ongeveer 700.000 kiloton wordt gerekend.

Van essentieel belang voor onze volkswelvaart is ook de ontwikkeling in de bouwnijverheid. Deze beweegt zich nog steeds in opgaande lijn. Bedroeg het aantal voltooide woningen in 1948 en 1949 respectievelijk 36.391 en 42.791, voor dit jaar denkt men een productie van ongeveer 47.000 te halen. In de eerste drie kwartalen van 1950 zijn

reeds 15 pCt meer woningen gereedgekomen dan in het overeenkomstige tijdvak van het jaar tevoren. In 1949 en 1950 is zodoende een bouwvolume bereikt, waarbij met het inhalen van de achterstand in de woningvoorziening kon worden begonnen. De toestand op het gebied van de woningvoorziening is niet goed, maar de situatie in de grote steden in het Westen zeker niet goed mag worden genoemd. Het ligt in de bedoeling de productie op te voeren tot 50 à 55.000 per jaar (zie tabel 1).

De *agrarische productie* bereikte in het oogstjaar 1949/50 het vooroorlogs niveau. De waarde van deze productie bedroeg f 3.070 mln, waarvan f 520 mln betrekking had op de tuinbouw.

Vergeleken met het voorafgaande jaar steeg het bruto indexcijfer van de akkerbouwproductie van 114 tot 125 en dat van de dierlijke productie van 69 tot 93 (gemiddelde 1935/36—1939/40 = 100). Deze laatste belangrijke vooruitgang was vooral een gevolg van de grote toeneming van de varkensteelt ten behoeve van de export van vlees naar Duitsland en de levering van bacon aan Engeland. Steeg de varkensstapel boven het vooroorlogse peil, de rundveestapel benaderde in Mei 1950 de omvang van vóór de oorlog.

Voor de *arbeidsproductiviteit* in de landbouw heeft het C.P.B. de volgende cijfers berekend: 1938 : 100, 1947 : 93, 1948 : 99, 1949 : 104, 1950 : 108 (de laatste twee cijfers zijn voorlopig). De ontwikkeling is hier dus aanmerkelijk beter dan in de industrie.

Werkgelegenheid en emigratie.

De ontwikkeling van de *werkloosheid* wordt in tabel 2 weergegeven.

De arbeidsmarkt vertoont in vergelijking met vóór de oorlog een zeer gunstig beeld. In 1938 was ruim 10 pCt van de beroepsbevolking werkloos. Dit percentage bedroeg in 1949 slechts 2,1, terwijl in 1950 wel een grotere werkloosheid zal worden geregistreerd, maar deze zal toch beneden de 3 pCt blijven, een percentage, dat men ongeveer als normale frictiewerkloosheid mag aannemen. Ook bij internationale vergelijking blijkt de werkloosheid in Nederland zeer gering te zijn. Evenwel kan niet worden ontkend, dat uit de gegeven cijfers blijkt, dat er een zekere toeneming valt waar te nemen, die overigens geenszins verontrustend mag worden genoemd. De Regering heeft in de nota omtrent de werkgelegenheidspolitiek uitvoerig haar standpunt omtrent deze kwestie uiteengezet⁴⁾. Inmiddels is echter de verwachting, dat met de kans op stijgende werkloosheid rekening moet worden gehouden, voor het ogenblik door de feiten achterhaald. De internationale ontwikkeling, die zich na het uitbreken van de oorlog in Korea heeft gemanifesteerd, zal een verhoogde vraag naar goederen ten gevolge hebben en daardoor uitbreiding van de productie en van de werkgelegenheid. Dit wil niet zeggen, dat het werkgelegenheidsvraagstuk nu van de baan zou zijn. Wij behoeven in dit verband slechts te denken aan de toeneming van de bevolking. Het probleem is voorlopig slechts enigszins naar de achtergrond geschoven.

Belangrijk is voorts, dat er enerzijds streken en beroepen zijn, waar een duidelijk teveel aan arbeidskrachten aanwezig is, terwijl zich in andere gebieden en beroepen het omgekeerde voordoet. De nog steeds bestaande woningnood is een extra hinderpaal voor de toch al niet zo grote mobiliteit van de arbeid.

In de tweede industrialisatienota wordt verondersteld, dat de beroepsbevolking door *emigratie* in de periode van medio 1948 tot 1 Januari 1953 met ca 45.000 personen zal verminderen, dus met gemiddeld 10.000 personen per jaar. In werkelijkheid zijn gedurende 1948 en 1949 on-

²⁾ De berekening geschiedde volgens een andere methode dan de door het C.B.S. gebezigde.

³⁾ Een uitvoerig overzicht van de ontwikkeling van de Nederlandse industrie sinds de bevrijding vindt men in de „Tweede Industrialisatienota”, naar welke bron wij tevens voor het vraagstuk van de investeringen verwijzen.

⁴⁾ Vgl. hiervoor o.a. „De werkgelegenheidsnota” door Mr Dr A. A. van Rhijn in „E.-S.B.” van 2 Augustus 1950.

TABEL 1.

Productie-indexcijfers van enkele belangrijke bedrijfstakken.
(1938 = 100).

	alg. prod.-index	bouw-materia-len	confectie	leder, rubber en schoenen	steenkool	metaal	papier	textiel	gas, elec-triciteit en water	voedings-en genot-middelen
1946	74	55	46	81	62	69	64	55	102	84
1947	94	71	59	129	75	93	84	87	125	92
1948	113	95	71	166	82	122	110	105	148	97
1949	126	110	83	155	87	146	119	122	160	107
1950 1e kw.	133	119	90	187	92	150	133	137	181	99
1950 2e kw.	133	119	92	172	89	154	131	130	168	107
1950 Juli	139	122	64	148	92	173	119	116	163	119
1950 Aug.	143	132	81	161	91	174	138	135	167	119
1950 Sept.	151	129			94	188	139	143	179	

Bron: C.B.S.

TABEL 2.

Werkloosheid.

(mannen en vrouwen, incl. D.U.W.-arbeiders en wachtgelders).

Periode	1948		1949		1950	
	absoluut aantal ($\times 1.000$)	in pCt ¹⁾	absoluut aantal ($\times 1.000$)	in pCt ¹⁾	absoluut aantal ($\times 1.000$)	in pCt ¹⁾
1e kwartaal	59	2,0	79	2,6	102	3,3
2e kwartaal	38	1,3	59	1,9	82	2,7
3e kwartaal	29	1,0	49	1,6	61	2,0
4e kwartaal	44	1,5	64	2,1	—	—
Jaargemiddelde	43	1,4	63	2,1	—	—

¹⁾ van de onzelfstandige beroepsbevolking.

Bron: C.P.B.

geveer 7.000 emigranten -beroepspersonen per jaar vertrokken; voor 1950 zal dit aantal wel hoger liggen (eerste halfjaar ongeveer 4.500), maar toch nog niet overeenstemmen met hetgeen in de genoemde nota is gepland. Hieruit volgt, dat een belangrijke stijging van de jaarlijkse emigratie zal moeten betreffen. Dit dusver heeft Canada bijna de helft van de sinds begin 1946 geëmigreerde personen opgenomen. In 1949, maar vooral in 1950, is de emigratie naar Australië sterk toegenomen. In de eerste zes maanden van dit jaar was deze reeds 120 pCt van het aantal, dat in geheel 1949 naar dat land vertrok. Tenslotte kan nog worden opgemerkt, dat met Australië binnenkort een overeenkomst ten aanzien van de toekomstige emigratie zal worden gesloten.

Nationaal inkomen.

Na de over het algemeen gunstige cijfers op het gebied van de productie en de werkgelegenheid, kan het geen verwondering wekken, dat — ondanks de invloed van enige nog nader te bespreken factoren (ongunstiger worden de ruilvoet, bewapening) — het reëel nationaal inkomen eveneens een ontwikkeling in stijgende lijn te zien geeft. Uijt het onderstaande overzicht volgt, dat zowel in totaal als per hoofd der bevolking het reëel nationaal inkomen sinds 1946 aanzienlijk is toegenomen en het peil van 1938 zelfs heeft overschreden. Hierbij is echter te bedenken, dat in de productie tegenwoordig een groter deel „overheidsdiensten” en investeringen is begrepen dan vóór de oorlog, waardoor deze cijfers geen zuivere maatstaf voor de welvaart van ons land zijn.

TABEL 3.

1938 = 100	1946	1947	1948	1949	1e kw. 1950
Reëel nationaal inkomen	91	103	115	125	119
Reëel nationaal inkomen per hoofd	84	94	102	109	102

Bron: C.B.S.

Verbruik.

Naar zo nauwkeurig mogelijke schatting was de consumptie per hoofd der bevolking in 1949 gelijk aan die in 1938. Hiermede wordt niet vastgesteld, dat elke bevolkingsgroep het consumptiepeil van vóór de oorlog heeft

hersteld. Daarvoor hebben er te grote verschuivingen in de inkomensverdeling plaats gehad.

De werkelijke consumptieve uitgaven van de gehele Nederlandse bevolking geven nog altijd een niet onbelangrijke toeneming te zien. Als is begrijpelijk, wanneer we de waardevermindering van ons geld in het oog houden. Het is daarom belangwekkend, de geconsumeerde hoeveelheden eens nader te bezien. Dan komt naar voren, dat ondanks de verruiming van de consumptiemogelijkheden, het verbruik sedert 1948 regelmatig is gedaald, terwijl in sommige sectoren in de tweede helft van 1950 weer een stijging optrad. Rekening houdend met de bevolkings-toeneming kan men de daling sinds 1948 van de consumptie per hoofd der bevolking globaal op 4 pCt stellen.

TABEL 4.

De consumptieve uitgaven van de Nederlandse bevolking.

	eenheid	maandgemiddelden			1949	1950
		1947	1948	1949	Jan. t/m Sept.	Jan. t/m Sept.
Werkelijke uitgaven	f 1 mln	823	922	946	923	1.013
Hoeveelheids-indexcijfer	'47=100	100	108	105	103	104

Bron: C.B.S.

Handels- en betalingsbalans.

De sterk gestegen vraag naar goederen in verband met het herstellen van de geleden schade en de wens tot handhaving en opvoering van de levensstandaard van de snel toenemende bevolking van de tweede helft van de gedaalde arbeidsproductiviteit en productiecapaciteit, niet onmiddellijk werd gecompenseerd door een uitvoer, die evenredig met de invoer steeg. Langzamerhand begon echter de verhouding meer normaal te worden. Het dekkingspercentage van de invoer ten opzichte van de uitvoer is in 1949 het vooroorlogs peil (60 à 75 pCt) dicht genaderd.

In het laatste kwartaal van dat jaar werd zelfs een percentage van 83,7 bereikt, waarmee het vooroorlogs gemiddelde werd overschreden. Hierbij dient evenwel te worden opgemerkt, dat de ontwikkeling in 1949 werd beïnvloed door verschillende ten dele toevallige factoren,

zoals de relatief goede oogst in Nederland, de tijdelijke eenzijdige liberalisatie van de uitvoer naar West-Duitsland, en de verbetering van het verkeer met Indonesië, welke alle een uitwerking ten goede hadden.

In tegenstelling tot deze ontwikkeling staat de onbevredigende gang van zaken in 1950. Weliswaar stegen zowel de in- als de uitvoer in vergelijking met de eerste tien maanden van 1949, maar wat belangrijker is, ook het invoersaldo nam toe; zoals uit het volgende overzicht blijkt.

TABEL 5.

		Invoer ¹⁾	Uitvoer ¹⁾	Saldo	Dekkings- per- centage
		in miljoenen guldens			
Jan.-Oct. 1938		1.180	865	315	73
Jan.-Oct. 1949		4.291	2.962	1.329	69
Jan.-Oct. 1950		6.354	4.192	2.162	66
Augustus 1950		626	436	190	70
September 1950		654	467	187	71
October 1950		740	562	178	76
October 1949		435	378	57	87

¹⁾ Zonder pakketpost en diamant. Bron: C.B.S.

Onze invoer is dus in de eerste tien maanden van 1950 met ruim 48 pCt gestegen, onze uitvoer met bijna 42 pCt, terwijl het invoersaldo met 62 pCt omhoog ging ten opzichte van het overeenkomstige tijdvak van het vorige jaar. Het dekkingspercentage van de invoer vertoonde slechts een zeer geringe achteruitgang, nl. van 69 op 66. Daaruit mag evenwel niet de conclusie worden getrokken, dat de positie van de handelsbalans niet verontrustend is. Het absolute tekort van immers steeg, vergeleken met de eerste tien maanden van 1949, met f 1.329 mln en bereikte daarmee het hoge bedrag van f 2.162 mln.

Wanneer wé de verdeling van de in- en uitvoer uit, resp. naar de verschillende landen nader bezien, valt de verschuiving, die in de rangorde van onze handelspartners plaats heeft, op. De vergroting van het invoersaldo blijkt voor een belangrijk deel toe te schrijven aan onze handel met België—Luxemburg (invoer van textielgoederen) en het sterlinggebied, speciaal in het eerste halfjaar ⁵⁾.

De handelsbeweging van en naar West-Duitsland beweegt zich in steeds stijgende lijn, waarbij moet worden opgemerkt, dat de uitvoer de invoer over het algemeen overtreft. Vooral in het derde kwartaal van 1950 is een duidelijke verschuiving ten gunste van de export naar West-Duitsland opgetreden. Bedroeg onze export naar dit land in het derde kwartaal van 1949 ongeveer 16 pCt van onze totale export naar de belangrijkste Westeuropese afnemers, in het derde kwartaal van 1950 was dit 38 pCt. West-Duitsland was in de eerste negen maanden van 1950 onze grootste afnemer. In hoeverre het feit, dat dit land zijn jaarlijks credietquotum van \$ 320 mln in de Europese Betalings Unie in enkele maanden tijds heeft opgebruikt, invloed zal hebben op onze buitenlandse handel, zal nog moeten worden afgewacht.

Zeer belangrijk is, dat de export naar de Verenigde Staten zich de laatste maanden op een relatief zeer hoog peil handhaaft (maandgemiddelde Mei t/m Sept.: f 23 mln), terwijl de import, na een stijging in de eerste helft van dit jaar, in het derde kwartaal is verminderd. Deze gang van zaken is van veel gewicht, omdat het probleem van het betalingsbalanstekort er vooral een is van een tekort aan zeer bepaalde valuta's, waarvan de dollar verreweg de belangrijkste is.

De in het voorgaande geschetste ontwikkeling op het gebied van de buitenlandse handel is gedeeltelijk veroorzaakt door de vrijmaking van het handelsverkeer. Het is evenwel onmogelijk vast te stellen, welk deel van de vergroting van het importsaldo aan die factor moet worden toegeschreven. Ook de prijsontwikkeling heeft

hierbij een rol gespeeld. De ruilvoet, die zich in ongunstige zin ontwikkelt, is er door het uitbreken van de oorlog in Korea niet beter op geworden. Men mag aannemen, dat, gezien de uitbreiding van de defensie overal ter wereld, van een aanmerkelijke daling van de prijzen van strategische grondstoffen en in verband daarmee van andere prijzen op korte termijn geen sprake zal zijn.

Uit het voorgaande volgt, dat behalve naar het voeren van een scherpe inkooppolitiek vooral gestreefd moet worden naar vergroting van de importvervangende productie⁶⁾. De ontwikkeling van de handel sinds de devaluatie en de totstandkoming van de Europese Betalings Unie hebben de mogelijkheden om daar te kopen, waar de gunstigste prijs te bedingen is, aanzienlijk vergroot.

Dat deze Europese Betalings Unie voor ons land van betekenis is, volgt uit het feit, dat van onze buitenlandse handel bijna 50 pCt met de bij de E.B.U. aangesloten landen plaatsvindt. De onbevredigende ontwikkeling van de handelsbalans heeft ons echter tegenover deze Unie in een flinke debetpositie gebracht. De rekening van Nederland met de landen van de E.B.U. heeft voor het derde kwartaal een tekort van \$ 41½ mln te zien gegeven. Van dit bedrag wordt \$ 30 mln gedekt door de „initial aid”, die ons bij het inwerkingtreden van de Unie is toegestaan, zodat er een nadelig saldo van \$ 11½ mln overblijft. Dit tekort kan tot \$ 66 mln stijgen, voordat goud- of deviezenverlies zal optreden.

Ten aanzien van de betalingsbalans kan tenslotte worden opgemerkt, dat het actiefsaldo van de dienstenbalans, dat vóór de oorlog het tekort op de handelsbalans compenseerde, zeer sterk is aangetast. De oorzaken hiervan — de vermindering van de inkomsten uit Indonesië, het uval van de transit- en tussenhandel en de liquidatie van de Nederlandse beleggingen en saldi in het buitenland — zijn van dien aard, dat er met grote mate van zekerheid op gerekend kan worden, dat deze „bron” voorlopig niet dezelfde rol zal kunnen spelen als vóór de oorlog, te minder, daar het deficit op de handelsbalans nog aanmerkelijk groter is geworden.

Rekening houdende met al deze factoren heeft het C.P.B. becijferd, dat een dekkingspercentage van ca 90 van de invoer door de uitvoer nodig zal zijn om onze betalingsbalans zonder buitenlandse hulp in evenwicht te houden. Resumerende kan dan ook worden gesteld, dat wij met alle mogelijke middelen moeten trachten onze export uit te breiden.

Overheidsfinanciën.

De economische situatie van een land wordt eveneens weerspiegeld in de stand van de overheidsfinanciën. Verloonde de begroting in de jaren 1946 t/m 1948 steeds toenemende tekorten, daarna veranderde het beeld ten goede. De begroting ⁷⁾ voor 1950 gaf voor het eerst na de oorlog een batig saldo te zien, nl. van f 20 mln. Daar o.a. de devaluatie en de besluiten van de Ronde-Tafel-conferentie een ongunstige invloed op de financiën van het Rijk hadden, waren herzieningen van de oorspronkelijke raming nodig. Het zo juist vermelde budgetoverschot veranderde daardoor in een tekort van f 472 mln.

De ontwerp-begroting voor het jaar 1951 wees aanvankelijk een tekort aan van f 117 mln, maar reeds enkele weken na het indienen van de miljoenennota werd dit tekort herzien en nader geraamd op f 257 mln, hetgeen f 215 mln lager is dan de meest recente raming voor 1950. Dit resultaat is het gevolg van een lagere raming van de uitgaven ad f 323 mln en een lagere middelenraming ad f 144 mln, terwijl het nadelig saldo van het Landbouwegalisatiefonds op f 36 mln minder werd geschat.

⁵⁾ Vgl.: „Het handelsverkeer van Nederland tot midden 1950” door H. Veenstra in „E.-S.B.” van 9 Augustus 1950.

⁶⁾ Wij hebben hier het oog op de Begroting exclusief de Buitengewone Dienst II (Kapitaalsdienst).

Het Nederlandse begrotingstekort wordt voornamelijk veroorzaakt door de hoge uitgaven voor militaire doeleinden, de kosten van wederopbouw en sociale maatregelen, zoals de subsidiëring van het levensmiddelenpakket, verhoogde lonen en sociale uitkeringen enz. Vooral de eerste categorie is de laatste tijd op de voorgrond getreden. Grotere militaire krachtsinspanning betekent verkleining van dat deel van het nationaal product, dat ter beschikking van de civiele sector komt en werkt dus, alle andere omstandigheden gelijk gedacht, inflatoir. Dit brengt ons tot het volgende punt, nl. de monetaire situatie.

Geldvolume.

De uitbreiding van de geldcirculatie, die na de geldsanering in 1945 heeft plaats gehad, is in 1948 tot staan gekomen. Van die tijd af heeft de monetaire situatie zich gekenmerkt door een grote mate van stabiliteit in de geldhoeveelheid. We zien daarvan in de laatste tijd een geringe neiging tot dalen waarnemen.

Vergelijking met een geschat totaal der nationale omzetten voor de jaren 1928, 1938 en 1949 wijzen uit, dat de verhouding tussen omzetten en geldcirculatie, zoals die in 1938 bestond, weer is bereikt. In vergelijking met 1928 is de geldcirculatie nog steeds aan de hoge kant. Het is echter moeilijk om aan te geven waar het evenwichtspunt ligt, omdat de liquiditeitsvoorkeur, naar men aanneemt, groter is dan in 1938. Een beeld van de ontwikkeling van de hoeveelheid geld geeft de volgende tabel.

TABEL 6

Hoeveelheid vrij geld. (in mln gulden)

Ultimo	Chartaal geld	Giraal geld	Totaal
December 1945	1.386	2.714	4.100
December 1946	2.801	3.392	6.193
December 1947	3.062	3.892	6.954
December 1948	3.184	4.149	7.333
December 1949	3.126	4.426	7.552
Juni 1950	2.966	4.238	7.204
September 1950	2.871	4.276	7.147

Bron: De Nederlandsche Bank.

Ondanks het feit, dat de goederenvoorziening toeneemt en de geldcirculatie een afnemende tendentie vertoont, zijn er toch mogelijkheden, die in de nabije toekomst tot een minder gunstige ontwikkeling aanleiding zouden kunnen geven. We wezen reeds op de vergroting van de militaire productie en op de verhoging van de militaire uitgaven in het algemeen. Verder is er het kastekort van het Rijk. Daarbij komt nog het gevaar, voortvloeiend uit de toenemende liberalisatie van het handelsverkeer, waardoor de creditverlening van het particuliere bankwezen aan het bedrijfsleven, ter financiering van grotere en tevens in prijs gestegen omzetten, een te grote omvang zou kunnen aannemen. In verband met deze laatste mogelijkheid zijn in Nederland, evenals in verschillende andere landen (Denemarken, België, West-Duitsland), maatregelen genomen op het gebied van de discontovoet. Teneinde de effectiviteit van de discontopolitiek te bevorderen zijn tevens zekere liquiditeitsnormen voor de banken in het vooruitzicht gesteld. Overigens valt van de werking van inflatoire krachten in ons land op dit ogenblik nog weinig te bemerken. De hoge belastingen, de „local currency“-rekenings hebben nog een zodanig afromend effect, dat de factoren, die tot een vermeerdering van de geldhoeveelheid leiden, er door worden gecompenseerd.

Samenvatting.

Wanneer we de in het bovenstaande geschetste ontwikkeling overzien, komen we tot de volgende conclusies:

1. De prijsstijging op de internationale grondstoffen-

markten, de uitbreiding van de defensie-apparatuur en de liberalisatie van het handelsverkeer hebben een ongunstige invloed op onze handels- en betalingsbalans. Bedroeg het betalingsbalanstekort op de lopende rekening in 1949 f 240 mld. Indien wij onze export niet kunnen voeren, zal, bij het bestaande niveau van import, de handelsbalans van ons land ongunstig blijven.

2. Dit gecombineerd met het geleidelijk afnemen van de Marshall-hulp betekent, dat of een sterke vergroting van de nationale productie of een vermindering van de consumptie zal moeten plaatsvinden. Het opvoeren van de arbeidsproductiviteit en het laag houden van de prijzen zijn op grond hiervan doeleinden van essentiële betekenis. Het komt ons waarschijnlijk voor, gezien de ervaring in de afgelopen jaren opgedaan, dat een aanzienlijke verhoging van de productie niet op korte termijn te verwezenlijken valt, zodat aan het tweeledig, consumptieverlaging, niet te ontkomen valt.

3. De factoren, in het eerste punt van deze samenvatting genoemd, zullen ongetwijfeld leiden tot een verdere prijsstijging in ons land. Regering en bedrijfsleven, werkgevers en werknemers, zullen alle krachten moeten inspannen om te trachten deze prijsstijging binnen zo beperkt mogelijke grenzen te houden, daar anders een nieuwe loonronde, met alle gevolgen van dien, noodzakelijk zou worden.

Nederlandsch Economisch Instituut.

Drs H. D. VAN DER HOEVEN.

INGEZONDEN STUK.

EEN VERSTOPTE BRON VAN RISICODRAGEND KAPITAAL?

Mr J. Wilkens te 's-Gravenhage schrijft ons:

Een nieuwe gedachte heeft altijd iets aantrekkelijks en wanneer ze op interessante wijze door een gezaghebbend econoom als Prof. Koopmans wordt uitgezakt, dan wordt daarmee het denkbeeld om verzekeren en toekomstige pensioengerechtigden de keus te geven of hun uitkeringen in een gefixeerd guldenbedrag te ontvangen of in een guldenbedrag afhankelijk van de opbrengsten van de aandelen, waarin de premies belegd zullen worden, een stapje nader tot zijn verwezenlijking gebracht.

Echter zijn tegen de uitvoering van dit idee o.i. wel hoogst ernstige bezwaren aan te voeren, waarvan wij hier één onder ogen zullen zien.

De voorgestelde verandering van systeem immers berust op de gedachte, dat een gefixeerde guldenverzekering toch geen werkelijke waarborg biedt en dat men die waarborgen in meerdere of mindere mate kan verstevigen door investering in aandelen.

Het op deze wijze voedsel geven aan het wantrouwen in de gulden komt ons voor fataal te zijn. Dit wantrouwen immers bestaat toch al in grote mate, mede ten gevolge van onverteerde — en trouwens in de huidige omstandigheden voor Nederland met zijn kapitaalschaarste ook volkomen onverteerbare — maar populaire theorieën omtrent „full-employment“ (soms zelfs openlijk aangevoerd door verantwoordelijke hoge ambtenaren). Het uit zich in een vlucht uit obligatiebelegging in aandelen. Wij verwijzen daarvoor naar het Weekbericht van de Twentsche Bank van 17 November jl., waarin wij het volgende lezen:

„Het is wel een zeer opvallend verschijnsel, dat, ondanks de ervaringen der depressiejaren na 1930, der bezettingsperiode 1940-1945 en trots de zware verliezen, die uit de losmaking van Indonesië voortkwamen, het vertrouwen in aandelenbelegging verbleekt bij dat in vaste rente gevende waarden zo sterk is toegenomen. Iedere beleggingsadviseur weet, dat sinds de heropening van onze effectenbeurs in 1946 zowel in tijden van hausse als van baisse zijn

¹⁾ Zie „E.-S.B.“ van 22 November 1950.

zwaarste taak bestond in het verhoeden van een al te eenzijdig op aandelen gerichte verdeling der portefeuilles. In die taak zal hij dan ook zelden geslaagd zijn; uitte hij wel eens twijfel aan de handhaving van hoge aandelenkoersen (bijvoorbeeld in de eerste maanden van 1948) dan vond hij zijn cliënt bereid een daling met stocijnse berusting onder het oog te zien, maar sprak hij daarentegen een enkele maal van de kans op rentestijging ter obligatiemarkt, dan bleken de hoorders bereid om ook nog van het laatste restant hunner vaste rente gevende papieren afscheid te nemen".

Het lijkt o.i. dan ook geen twijfel, dat het aan succes van de nieuwe verzekeringspolitiek voorlopig niet zou ontbreken. Daarmede zou een atmosfeer geschapen worden, waarbij steeds grotere kringen van de bevolking belang zouden krijgen bij inflatie, voor het ontstaan waarvan toch reeds meer dan voldoende krachten aanwezig zijn. De Regering zou steeds minder in staat zijn om aan deze drang de zo dringend nodige weerstand te bieden en het staatscrediet zou door een en ander de genadeslag krijgen. Wij zouden geleidelijk voor een situatie komen te staan, vergelijkbaar met die in Duitsland en Italië na de eerste wereldoorlog en de politieke gevolgen zouden ongetwijfeld dienovereenkomstig zijn.

De verantwoordelijkheid voor de waardevastheid van de gulden berust tegenwoordig geheel bij de Regering. Beter dan het scheppen van factoren, die haar het dragen van die verantwoordelijkheid welhaast onmogelijk maken, lijkt het ons, de bevolking begrip bij te brengen voor de absolute noodzakelijkheid om de consumptie te beperken en ook in de staatshuishouding de toring naar de nering te zetten, teneinde de waarde van de spaarpenningen van het gehele volk zoveel mogelijk te behouden.

Tekorten aan risicodragend kapitaal kunnen beter bestreden worden door de fiscale en andere maatregelen als bepleit in de voortreffelijke prae-adviezen van Mr Dr. Tekenbroek en Prof. Witteveen voor de Vereniging voor de Staatshuishoudkunde. Dan zullen aandelen ook voor institutionele beleggers aantrekkelijker worden en die aantrekkelijkheid niet meer — gelijk bij particulieren — hoofdzakelijk ontlenden aan de vrees voor inflatie.

Naschrift.

De geachte inzender formuleert zijn bezwaar tegen de door mij aanbevolen gedachte op twee wijzen — „voedsel geven aan het wantrouwen in de gulden" en „het steeds grotere kringen van de bevolking belang (doen) krijgen bij inflatie" welke, op de keper beschouwd, niet hetzelfde betekenen. Om met de tweede formulering te beginnen, deze lijkt mij op zijn minst genomen sterk overdreven.

Men behoeft nog niet zover te gaan als Prof. Glasz ter vergadering van 25 November jl., die betoogde, dat het aandeel in Nederland in feite niet zoveel meer „inflatiehard" is gebleken als de obligatie (en die om deze reden het nut van mijn voorstel in twijfel trekt, nl. omdat het de vroegere „geld-illusie", a.h.w. door een niet zo heel veel beter gefundeerde „Sachwert-illusie" zou vervangen!), om te erkennen, dat het wel wat ver gaat om de bezitters van aandelen of van op de basis van aandelenkoersen en aandelenrendement fluctuerende verzekeringsaanspraken nu maar ineens als „belanghebbenden" bij een inflatie te doodverven. In feite is het zo, dat vrijwel geen enkele groep beleggers — behalve misschien die in werkelijke „Sachwerte" (onroerend of roerend goed), waartegenover tot belangrijke percentages vastrentende passiva (bijv. in guldens uitgedrukte hypothecaire leningen) staan — bij een enigszins belangrijke mate van inflatie werkelijk voordeel heeft; waar het om gaat is slechts of de schade groter of kleiner zal zijn. Zolang nu de individuele belegger, die niet wegens persoonlijke of gezinsomstandigheden op de verzekeringsvorm is aangewezen, de gelegenheid heeft — en daarvan in feite ook gebruik maakt — om uit de verschillende hem bedreigende risico's het kleinste kwaad te kiezen door een weloverwogen keuze tussen de voor- en nadelen van aandelen- en obligatiebelegging, valt niet in te zien, waarom aan hen, die — in de regel omdat zij toch reeds economisch zwakker

staan — wèl op de levensverzekering zijn aangewezen, dit voorrecht door een technische stroefheid in het hun ten dienste staande verzekeringsapparaat zou moeten worden onthouden. Te minder zolang wij het er over eens zijn, dat er op de kapitaalmarkt als geheel genomen *schaarste* aan risicodragend kapitaal bestaat en op die grond een gehele scala van maatregelen wordt aanbevolen om voor de beleggers anders-dan-in-de-verzekeringsvorm het aandeel meer aantrekkelijk te maken! Mijn suggestie is immers niet, of althans niet in hoofdzaak, bestemd voor hen, die thans nog wèl volledig vertrouwen in de vastrentende belegging stellen — dezen zullen er vermoedelijk ook weinig of geen gebruik van maken! — maar in de eerste plaats voor hen, die in feite dit vertrouwen *reeds thans* missen, maar uitsluitend door een technisch-institutionele factor verhinderd worden de consequenties daaruit te trekken en hun *werkelijke* voorkeur te volgen. Ik kan mij nauwelijks voorstellen, dat een zo overtuigend voorstander van een vrijere economie als Mr Wilkens zich bij verschillende gelegenheden — ook weer op de jongste vergadering van de Vereniging voor de Staatshuishoudkunde! — heeft betoond, in ernst bedoelt te propageren om de hierbedoelde categorie beleggers opzettelijk in deze dwangpositie te houden, teneinde langs deze weg het contingent van hen, die een meer-dan-gemiddeld belang hebben bij de handhaving van de koopkracht van de geldeenheid, *kunstmatig* te versterken!

Tenslotte: wordt de waardevastheid van de gulden in breder verband gezien inderdaad beter gediend door de door mij bedoelde potentiële bron van risicodragend kapitaal „verstopt" te doen blijven, en daarmede de noodzaak in stand te houden van meer „transformaties", waarbij de Staat, direct of indirect, de functie van uiteindelijk risicodragers toegeschoven krijgt? Of ligt niet veeleer daarin een veel directer en ernstiger gevaar voor mogelijke inflatie in de toekomst?

's-Gravenhage.

J. G. KOOPMANS.

LONDON LETTER.

The Korean news and all its implications, the foreign affairs debate which has been going on in Parliament, and the statements by politicians in both this country and in the United States have had a profound effect on business sentiment. The stock exchange had a bout of the blues, and then the next day decided that, as usual, it had overdone the pessimism and remembered that prices could be marked up as well as down. The plus signs were not very numerous, but they have come out again.

As a result of the intervention of the Communists in Korea, economics has become subsidiary to international politics and to military strategy. Yet through the drama which is being played comes an insistent theme — a sort of haunting Harry Lime theme — commodities.

Prices of commodities have been rising. Over the past twelve months „The Statist" index of wholesale prices has risen by almost 20 per cent.; the non-ferrous metal section has added over 29 per cent., and the textiles section more than 39 per cent. And these increases are only part of the longer story; they do not, for instance, include the immediate after-effects of devaluation. These recent rises will later be reflected in higher prices to the consumer. Only this week, a large range of articles in the utility scheme — the subject of sharp criticism by the Dutch at Torquay — had higher ceiling prices fixed, because of earlier increases in the price of raw materials. Yet before the full effects of even the present price levels can work themselves out, there will be many stresses and strains.

The manufacturers are certainly going to feel the difficulty of financing the normal level of stocks at the

new price levels. This is apparent from a survey of the company returns in „The Economist”. The latest set of returns relates to companies publishing their accounts between July and September. So far as can be judged, most of the companies closed their financial years by the end of March. Thus, it is reasonable to expect that these accounts will reflect only part of the rise in commodity price. The four cotton companies making returns reveal that the value of their stocks is 9.7 per cent. higher than at the end of the preceding financial year. The five silk and rayon companies' stocks were 8.8 per cent. up. And the eight wool companies had 28.2 per cent. more money tied up in stocks.

The results of this moderate expansion has resulted in the silk and rayon companies increasing their net indebtedness to the banks from £ 59,000 to £ 244,000. The wool companies have raised their net overdrafts from £ 990,000 to £ 2,624,000. This is as one would expect. But the cotton companies have managed to pay off the previous year's bank loans of £ 25,000, and are now clear. One possible explanation for this curious situation is that one company alone might have had a loan, the other three being free, and that this one company managed to free itself during the year. The small size of the debt suggests that this might have been the case.

There are, however, more surprises in store when these balance-sheet totals are examined. The companies' investments have been added to the holding of cash. On those showing the cotton companies are much better off, the wool companies slightly better off and the silk and rayon companies worse off than in the previous year. The changes in the amount outstanding by debtors has to be considered, for these balances are, in effect, another form of cash. And if debtors should be considered, creditors must also be roped in. After making these adjustments, the cotton companies are found to have net liquid assets of £ 328,000 against £ 185,000 a year earlier. The silk and rayon companies had £ 22,326,000 against £ 23,920,000, and the wool companies £ 2,235,000 as compared with £ 1,871,000. The apparent improvement in the net liquid assets position of the wool companies can be explained by the rise in bank indebtedness: Obviously, the bank loans have not been fully used; they are merely waiting for the wool auctions. It is known that a good many British wool companies were holding out of the market at the end of last year and the beginning of this one, in order to take advantage of the drop in price which their advisers thought, wrongly as it happened, would be inevitable. The reason why the cotton companies should be able to lock up more money in stocks, pay off bank loans, and increase the net liquid assets position is not clear. The real explanation must be sought in the individual balance sheets; this cannot be done since the names of the companies are not given.

An attempt must be made to project this examination forward. After all, a large part of the present financial year has already gone, and prices have risen again. How are the companies faring? The following table has been compiled in order to show how much the value of stocks can rise for each of these groups before the net liquid assets are entirely used up. The assumption is, for practical purposes, an unreal one, for no company will — or should — use up all its net liquid assets. Moreover, the assumption is made that no further bank accommodation will be sought. This, too, is unlikely. Yet, the exercise is worth while, for it reveals that the companies dealing in either cotton or wool can add very little to their stocks without going to the banks.

A comparison of the percentage increases in the textile section of „The Statist” index and the percentage rise in stocks leads to the conclusion that the cotton and wool companies must soon be more in debt to the banks — not to expand their business, but to keep going at the old

rate. It could be that the present shortage of the raw materials will alleviate, to some extent, the financial problem. But that solution will raise a further crop of puzzles, including that of obtaining enough profits to plough back into the business to restore the basis of a self-sufficiency.

TABLE 1.

	Stocks £ 000	Net liquid assets £ 000	%
Cotton	1,673	328	19.6
Silk rayon	14,307	22,326	156.0
Wool	14,169	2,235	15.8
Other textiles	3,361	2,049	62.0

It will be noticed that, so far, our conclusions have been confined to the textile companies, and that the non-ferrous metal users have been ignored. This is solely because the use of these metals is so diverse and entangled with other commodities, that no conclusions can be drawn. Yet it is reasonable to suppose that the high prices of non-ferrous metals have caused their users much the same problems as those faced by the textile manufacturers.

As a check to this conclusion that the business world dealing with raw materials is becoming increasingly indebted to the banks, information collected by the banks themselves can be consulted. Every quarter the British Bankers' Association publishes a classified list of bank advances. The latest quarterly figures have been compared with those of the corresponding quarter a year earlier. The confirmation is quite clear. The only commodity which seems out of line is cotton. This industry is showing an unexpected resilience.

TABLE 2.

Bank Advances.

	Aug. 1949 £ 000	Aug. 1950 £ 000	Aug. 1950 as percentage of Aug. 1949
Non-ferrous metals	3,544	6,848	193
Cotton	8,786	10,130	115
Wool	14,013	25,958	185
Other textiles	25,090	36,395	145
Leather and rubber	9,564	17,391	182
Retail trade	159,681	178,618	112

Advances to retail shops have been included in order to see how far the supplies caused by higher commodity prices have travelled over the commercial pond. The turn of the retail shops has, apparently, yet to come.

London, December 1, 1950.

HENRY HAKE.

GELD- EN KAPITAALMARKT.**De geldmarkt.**

De geldmarkt bleef gedurende de verslagweek in verband met het passeren van de ultimo krap. De bankbiljetten-circulatie vertoonde een vrij aanzienlijke stijging tengevolge van de grote behoefte aan chartaal geld voor de St. Nicolaas-drukte. Een tweede factor was de overboeking gedurende de laatste dagen van November van uit de geld-blokkering stammende „optietegoeden” bij banken naar de circulatiebank.

Voor een groot gedeelte konden deze onttrekkingen aan de banken worden opgevangen door opzegging van callgeld en tegoed van banken bij de circulatiebank. De callgeld-rente werd hierdoor per 28 November tot 1 pCt en per 29 November tot het maximum van 1¼ pCt verhoogd.

Een derde bron van liquide middelen was het niet vernieuwen van vervallend schatkistpapier.

Een al te grote verkoopsdrang van schatkistpromessen op de markt kon op deze wijze worden vermeden. De korte termijnen schatkistpapier noteerden dan ook beneden de 1¹/₂ pCt. Voor één- en tweemaandspapier werd 1³/₈ pCt geboden, voor drie- t/m vijfmaandspapier 1⁷/₁₆ pCt. De meeste langere termijnen noteerden 1⁷/₁₆—1¹/₂ pCt.

De kapitaalmarkt.

De internationale spanning had een koersdaling tengevolge, die zich, zoals uit onderstaande koersindices blijkt, over de gehele linie uitstrekte. De laatste beursdag gaf een zeker herstel te zien. Weliswaar was dit gedeeltelijk toe te schrijven aan dekkingsaankopen van de beroepshandel, maar anderzijds speelde toch ook het feit een rol, dat het publiek momenteel op rationeler wijze op slecht politiek nieuws reageert dan bijv. in Juni jl. bij de inval in Korea het geval was. Ditzelfde verschijnsel is overigens ook in Wallstreet te constateren. Verlenging van de krijgsgesbeurtenissen moet immers op de duur eerder koersstijgend werken en slechts een ongemotiveerde paniekstemming kan op korte termijn tot het tegendeel leiden.

Het goede resultaat van de Nederlands-Indonesische Unie-conferentie op economisch en financieel gebied had niet dat gunstig effect op de koersen der Indonesische fondsen, dat men daarvan wellicht had verwacht. De stemming van het beleggend publiek tegenover deze fondsen is ongeveer die van de ezel, die tracht zich niet aan de zesde of zevende steen te stoten.

24 Nov. 1 Dec.
1950 1950

Aand. indexcijfers

Algemeen	154,1	150,8
Scheepvaart	219,3	215,0
Banken	165,3	161,6
Indon. aandelen	128,4	126,7
	53,7	52,0

Aandelen

A.K.U.	174	170 ¹ / ₂
Philips	229	223
Unilever	219 ¹ / ₄	215 ¹ / ₄
H.A.L.	169 ¹ / ₂	168 ¹ / ₂
Amsterdam Rubber	130 ¹ / ₂	125 ¹ / ₂
H.V.A.	117 ¹ / ₂	114 ³ / ₄
Kon. Petroleum	297	292

Staatsobligaties

2 ¹ / ₂ pCt N.W.S.	79 ³ / ₄	79 ¹ / ₂
3—3 ¹ / ₂ pCt 1947	97 ³ / ₁₆	96 ¹⁵ / ₁₆
3 pCt Invest. certif.	97 ³ / ₁₆	97 ⁵ / ₁₆
3 pCt Dollarlening	96 ³ / ₈	96 ³ / ₈

J. C. B.

STATISTIEKEN.

FEDERAL RESERVE BANKS.

(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt securities
	Totaal	Goudcertificaten		
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
2 Nov. 1950	22.045	21.510	234	19.291
9 Nov. 1950	21.994	21.460	213	19.311
16 Nov. 1950	18.920	21.387	241	19.425

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt	Member-banks
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
2 Nov. 1950	23.069	18.460	452	16.674
9 Nov. 1950	23.193	18.246	298	16.625
16 Nov. 1950	23.143	18.594	341	17.054

BANK VAN ENGELAND.

(Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaalvoorraad	Govt debits and Govt securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept.	Gouden en zilveren munten
25 Dec. '46	0,2	1.449,1	1.450	1.428,2	22,1	1,3
8 Nov. '50	0,4	1.345,2	1.350	1.278,3	72,0	2,3
15 Nov. '50	0,4	1.345,3	1.350	1.280,0	70,4	2,2
22 Nov. '50	0,4	1.345,3	1.350	1.279,6	70,8	2,0

Data	Govt securities	Other securities		Deposits			
		Disc. and advances	Securities	Totaal	Public accounts	H.M. Treasury Special account	Banken
25 Dec. '46	311,8	13,6	15,8	346,5	10,3	—	278,9
8 Nov. '50	558,1	30,6	31,6	676,8	15,3	266,4	308,4
15 Nov. '50	559,9	34,0	27,4	676,0	17,4	266,4	305,8
22 Nov. '50	557,0	37,8	25,8	675,4	18,7	266,4	307,5

DE JAVASCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal goud	Vorderingen in vreemd valuta betaalbaar	Devisentonds valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. der V.S.I.
31 Mrt. '47	477.080	35.363	—	85.402	255.201
8 Nov. '50	715.036	157.074	329.722	211.943	2.205.375
15 Nov. '50	715.036	157.994	352.023	207.213	2.235.285
22 Nov. '50	715.036	161.049	363.831	190.535	2.301.638

Data	Bankbiljetten in omloop	Devisentonds buitenlandse passiva	Rekening courant saldi		
			Van de Regering van de Rep. der V.S.I.	Bijzondere rekening in rektort. inzake de E.C.A.	hulp van anderen
31 Mrt. '47	453.816	—	—	—	503.718
8 Nov. '50	2.237.857	231.420	—	—	793.962
15 Nov. '50	2.254.116	280.672	—	—	779.704
22 Nov. '50	2.303.842	289.212	—	—	796.842

Muntbiljettencirculatie per 31 Mrt 1947 f 646.830.979.
Muntbiljettencirculatie per 8 Nov. 1950 f 397.229.963,50.
Muntbiljettencirculatie per 15 Nov. 1950 f 404.138.620,50.
Muntbiljettencirculatie per 22 Nov. 1950 f 406.068.054,50.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegood bij resp. in het buitenlandse betaalmiddelen	Voorschotten in rektort. (incl. bel.)	Bankbiljetten in omloop
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.816	153.109	2.744.151
23 Oct. '50	890.786	383.630	919.301	59.191	2.733.210
30 Oct. '50	891.075	383.899	913.490	122.209	2.808.715
6 Nov. '50	891.395	383.376	902.885	51.441	2.790.517
13 Nov. '50	891.748	307.396	959.080	51.852	2.763.410
20 Nov. '50	892.031	382.054	880.537	58.331	2.760.982
27 Nov. '50	891.803	381.642	892.372	62.721	2.795.584
4 Dec. '50	891.564	383.598	945.240	79.127	2.843.567

Data	Saldi in rekening courant					
	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Geblokkeerde saldi	Saldi van banken in Nederland	Vrije saldi van vreemde banken	Andere vrije saldi
30 Dec. '46	—	—	—	—	—	—
23 Oct. '50	294.154	1387.874	504	51.015	396.404	395.864
30 Oct. '50	287.046	1387.860	595	49.724	413.530	383.669
6 Nov. '50	209.866	1387.860	592	55.901	426.842	402.072
13 Nov. '50	215.801	1387.860	578	37.633	373.663	432.030
20 Nov. '50	375.180	1316.866	29	40.823	406.815	267.152
27 Nov. '50	316.343	1316.856	29	43.825	447.473	253.319
4 Dec. '50	279.145	1318.129	—	30:580	468.557	255.733

DE NEDERLANDSCHE BANK.
Verkorte balans op 4 December 1950.

Activa.		
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f —,— ¹⁾ Bijbank Agentsch. „ 6.000.—	f 6.000.— ¹⁾
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. 15, onder 4°, van de Bankwet 1948)	„ „ „	—
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„ „ „	1.350.000.000.—
Voorschotten in rek. crt op onderpand (incl. beleningen)	Hoofdbank f 62.753.650,60 ²⁾ Bijbank „ 510.524,28 Agentsch. „ 15.863.180,07	
	f 79.127.354,95	
Op effecten enz.	„ 76.637.012,25 ²⁾	
Op goederen en celen	„ 2.490.342,70	79.127.354,95 ²⁾
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)	„ „ „	—
Boekvordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„ „ „	1.500.000.000.—
Munt en muntmateriaal:		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	„ 873.006.964,09	
Zilveren munt enz.	„ 18.557.334,14	891.564.298,23
Papier op het buitenland	„ 343.597.581,64	
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	„ 944.136.254,66	
Buitenlandse betaalmiddelen	„ 1.103.643,43	1.288.837.479,73
Vorderingen in guldens op vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	„ 412.195.552,05	
Belegging van kapitaal, reserves, pensioenfonds en voorzieningsfonds	„ 134.070.628,77	
Gebouwen en inventaris	„ 1.500.000.—	
Diverse rekeningen	„ 404.104.150,36	
	f 6.061.405.464,09	
Passiva.		
Kapitaal	„ 20.000.000.—	
Reservefonds	„ 18.418.854,74	
Bijzondere reserves	„ 69.951.000,39	
Pensioenfonds	„ 24.415.358,54	
Voorzieningsfonds personeel in tijdelijke dienst	„ 1.502.725,68	
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	„ 57.137.690.—	
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgiften)	„ 2.843.566.720.—	
Bankassigaties in omloop	„ 21.489,74	
Rekening courant saldo's:		
's Rijks Schatkist	„ f 279.144.990,05	
's Rijks Schatkist, bijzondere rekening	„ 1.318.128.753,88	
Geblokkeerde saldo's	„ —	
Saldo's van banken in Nederland	„ 30.579.809,86	
Vrije saldo's van vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	„ 468.556.971,94	
Andere vrije saldo's	„ 255.732.828,68	
	„ 2.352.143.354,41	
Crediteuren in vreemde geldsoort	„ 195.259.764,75	
Diverse rekeningen	„ 478.988.505,84	
	f 6.061.405.464,09	
¹⁾ Waarvan schatkistpapier, rechtstreeks door de Bank in disconto genomen	„ —	
²⁾ Waarvan aan Indonesië (Vwet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99)	„ 31.623.900.—	
Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten	„ 135.234.734,50	

KON. NEDERL. BOEKDRUKKERIJ
H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	7 Nov. 1950	15 Nov. 1950
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank	f 208.432.566,90	f 396.435.773,03
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandse Gemeenten	„ 14.384.173,16	„ 25.729.237,05
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	„ —	„ —
Daggeldlening tegen onderpand	„ —	„ —
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	„ 332.687.094,29	„ 369.316.016,52
Voorschotten op ult. Oct., resp. Sept. '50 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	„ —	„ —
Vordering in rek. courant op:		
V.S. Indonesië	„ 53.455.002,15	„ 53.455.002,15
Suriname	„ 10.853.092,55	„ 10.827.155,05
Ned. Antillen	„ —	„ —
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	„ —	„ —
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	„ —	„ —
Andere staatsbedrijven en instellingen	„ 497.269.997,82	„ 504.279.887,48
Verplichtingen		
Voorschot door De Nederlandse Bank verstrekt	„ —	„ —
Voorschot, door De Nederlandse Bank in rekening courant verstrekt	„ —	„ —
Schuld aan de Bank voor Nederlandse Gemeenten	„ —	„ —
Schatkistbiljetten in omloop	f 1965.573.800.—	f 1979.670.800.—
Schatkistpromessen bij De Nederl. Bank ingevolge overeenkomst van 26 Febr. 1947	„ 1350.000.000.—	„ 1350.000.000.—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederl. Bank is geplaatst nihil)	„ —	„ —
f 4.832,8 mln w.o. garantie Bretton Woods f 1.245 mln.	„ 3739.100.000.—	„ 3587.800.000.—
Daggeldleningen	„ —	„ —
Muntbiljetten in omloop	„ 133.762.939.—	„ 133.243.852.—
Schuld op ult. Oct., resp. Sept. '50 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	„ 175.008.067,86	„ 181.145.151,87
Schuld in rek. courant aan:		
V.S. Indonesië	„ —	„ —
Suriname	„ —	„ —
Ned. Antillen	„ 2.951.934,95	„ 3.424.452,45
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	„ 5.666.947,51	„ 40.185.477,27
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	„ 299.253.555,94	„ 330.080.239,75
Andere staatsbedrijven	„ —	„ —
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	„ 1142.164.653,96	„ 1149.870.553,96

PRIJSINDEXCIJFERS VAN HET GEZINSVERBRUIK IN NEDERLAND.

(1938/'39 = 100) ¹⁾.

I. Volgens huishoudrekeningen April 1948—Maart 1949; gezinnen met inkomens van f 40 — < f 50 per week.

II. Volgens huishoudrekeningen 1935/'36; gezinnen met inkomens in 1935/'36 beneden f 1.800 per jaar.

Groep	1949		1950				1945	1948	1949		1950			
	15 Sept.	15 Dec.	15 Juni	15 Aug.	15 Sept.	15 ²⁾ Oct.	15 Sept.	15 Sept.	15 Sept.	15 Dec.	15 Juni	15 Aug.	15 Sept.	15 ²⁾ Oct.
Totaal	197	205	217	215	218	221	173	206	216	226	241	239	243	248
Voedingsmiddelen	235	246	269	258	258	262	166	229	244	257	284	275	276	286
Kleding	309	326	342	348	360	368	325	310	312	330	347	354	367	375
Schoeisel	356	364	377	378	405	411	296	335	364	374	383	383	407	414
Reiniging	325	325	325	325	329	332	234	321	380	380	382	382	385	390
Woningnr. en huisraad	302	308	317	322	336	340	323	309	306	314	323	328	343	347
Overige groepen incl. huur	151	156	162	164	167	167	144	154	159	164	170	173	177	177
Huur	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

¹⁾ Bron: „Statistisch bulletin van het C.B.S.“

Voor de berekening is het prijsverloop gevolgd in de gemeenten Groningen, Enschede, Eindhoven, Tilburg, Dongen en Heerlen.

²⁾ Voorlopige cijfers.

- Diversen -

Aangeboden: **AMERIKAANSE FORD V 8** Cabriolet 1949, kleur zeegroen, met originele radio, verwarming, air-conditioning, etc. Zonder gebreken en mechanisch 100% in orde. Elk deskundig onderzoek toegestaan. Papenstraat 13, Maastricht, Tel. 2951.

Er is praktisch geen grote instelling waar de E.-S.B. niet regelmatig wordt ontvangen en circuleert.

Dit maakt dit voor-
aanstaande weekblad niet alleen tot een prima advertentiemedium voor personeelsannonces, bovendien is het bij uitstek geschikt voor „Vraag en Aanbod” betreffende kantoorbenodigdheden, brandkasten, fabrieks- en kantoorgebouwen, industrieterreinen enz. enz. Schakel daartoe in voorkomende gevallen de rubriek „Voor Kantoor en Bedrijf” in.

**DE E.-S.B. VOOR
PERSONEELS-
ANNONCES**

NAAMLOZE VENNOOTSCHAP

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK

GEVESTIGD TE DELFT

UITGIFTE van 6077 GEWONE AANDELEN

elk groot f 1.000.-

deelgerechtigd in de winst van 1 Januari 1951 af

tegen de koers van 145%

De inschrijving op bovengenoemde aandelen, wordt uitsluitend voor de houders van bestaande aandelen opengesteld op

WOENSDAG 13 DECEMBER 1950

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur,

te **ROTTERDAM, 's-GRAVENHAGE en DELFT**

ten kantore van de Heren **R. MEES & ZONEN**

te **AMSTERDAM** ten kantore van **LABOUCHERE & CO. N.V.**

op de voorwaarden van het prospectus dd. 2 Dec. 1950.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten, benevens — tot een beperkt aantal — exemplaren van het laatste jaarverslag en de statuten, zijn bij de inschrijvingskantoren verkrijgbaar.

R. MEES & ZONEN.

LABOUCHERE & CO. N.V.

Rotterdam

—, 2 December 1950.

Amsterdam

**PRINSESSEN-
KALENDER
1951**

... als de Orchidee onder de bloemen

**IN HET BELANG VAN
HET BEDRIJFSLEVEN**

is het werk van „Pro Juventute”: ontspoorde jeugd helpen en opvoeden tot nuttige leden van de maatschappij.

In het belang van „Pro Juventute” is het, als U de „Prinsessenkalender 1951” — waarvoor H.M. de Koningin exclusieve foto's beschikbaar stelde — voor rekening van uw bedrijf aan Uw werknemers schenkt. B.v. ter gelegenheid van Kerstmis of Nieuwjaar.

Prijs f 2.50 per exemplaar

Kalenderactie „Pro Juventute”, Grote Markt 27, Haarlem
Postgiro 51.74.00

Maakt gebruik van de rubriek „Vacatures” voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces tengevolge hebben is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W).

Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar, voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.